

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Ondřej Štec

Anarchistické ideje v pojetí FSA/FAS

Bakalářská práce

Praha 2010

Autor práce: **Ondřej Štec**

Vedoucí práce: **PhDr. Jan Charvát M.A., Ph.D.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2010**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

ŠTEC, Ondřej. *Anarchické ideje v pojetí FSA/FAS* Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2010. 53s. Vedoucí diplomové práce: PhDr. Jan Charvát M.A., Ph.D.

Anotace

Bakalářská práce „Anarchistické ideje v pojetí FSA/FAS“ pojednává o různých možnostech uchopení myšlenky anarchismu v českých podmínkách. Shrnuje původ samotné myšlenky anarchismu a dále se věnuje vývoji anarchistického hnutí v českých zemích od jeho ustavení na konci 19.stol., až po současnost. Stěžejní částí práce je věnována anarchistické skupině „Federace sociálních anarchistů/ Federace anarchistických skupin“ a jejímu fungování a pohledu na společnost. Tato práce vymezuje v čem se FSA/FAS liší od ostatních anarchistických skupin soudobě působících v Čechách. Věnuje pozornost myšlenkovým kořenům, které vedly ke vzniku FSA/FAS a také její publikační činnosti. Závěr práce se zaměřuje na hodnocení působení FSA/FAS a na její odkazu.

Annotation

Bachelor thesis „The anarchist ideals according to FSA/FAS“ talks about different approaches to anarchism in czech context. It summarises the origin of the anarchist idea and attend to the evolution of anarchist groups in czech lands from its constitution in the end of 19. century.

The most important part of this thesis is dissertating about anarchist group „Federace sociálních anarchistů/ Federace anarchistických skupin“ about its behaviour and view of society. This thesis defines what was the specificity of FSA/FAS in comparison with other czech anarchist groups. It marks the ideal's root which conducted to the foundation of FSA/FAS and publication activity of that. The end of thesis estimates being of FSA/FAS and its legacy.

Klíčová slova

anarchismus, anarchosyndikalismus, anarchokomunismus, společnost, stát

Keywords

anarchism, anarchosyndicalism, anarchocomunism, society, state

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 12.5.2010

Rád bych poděkoval panu Petru Wohlmuthovi za trpělivou a ochotnou pomoc. Také děkuji mému vedoucímu panu Dr. Janu Charvátovi.

Obsah

Úvod	7
1 Vývoj myšlenek anarchismu	8
1.1 Ideové postuláty anarchistů	10
1.2 Myšlenkové proudy v anarchismu	12
1.3 Anarchismus jako politická platforma	17
2 Český anarchismus	18
3 Československý anarchismus po roce 1989	25
3.1 Levá alternativa	26
3.2 Československé anarchistické sdružení	26
3.3 Anarchistická federace	29
3.4 Počátky českého anarchosyndikalismu	30
3.5 Česká (Československá) anarchistická federace	31
3.6 Český sociální anarchismus	33
3.7 Antifašistická akce	34
4 Federace sociálních anarchistů / Federace anarchistických skupin	36
4.1 Vývoj	36
4.2 Politika FSA/FAS	40
4.3 Kořeny postojů v FSA/FAS	41
4.4 Sociální anarchismus v praxi	45
4.5 Publikační činnost FSA/FAS	47
Závěr	50
Seznam pramenů	52

Úvod

Konec 20. století byl pro českou společnost zajímavým obdobím. V roce 1989 došlo k pádu totalitního zřízení, což s sebou neslo možnost legální politické plurality. Docházelo tedy k pokusům o prosazení nejrůznějších světonázorů, které v české společnosti prakticky vymizely, alespoň v jejich původní podobě. Tato doba, která bývá s oblibou interpretována jako jakýsi „nový začátek“ pro českou společnost, však byla samozřejmě determinována - jak aktuálními událostmi, tak blízkou minulostí. Studená válka, po 2. světové válce nově ustavený mezinárodní systém, celosvětově provázaná ekonomika stojící, resp. padající s nadvýrobou – to vše byly záležitosti ovlivňující názory (i) v České (Československé) republice.

Anarchismus, jeden ze mnoha světonázorů, snažící se prosadit v přeorganizované společnosti, se samozřejmě s tímto klimatem musel vyrovnat. Nicméně, bylo na co navazovat. Anarchismus, měl v naší zemi tradici sahající až do 19. století. Ta však byla historickým vývojem přerušena a potenciální noví anarchisté museli křísit tento názorový proud, a jak je smyslem každého světonázoru, přesvědčovat okolí o své pravdě a získávat nové příznivce.

České anarchistické hnutí, navzdory překotnému ustavení „z ničeho“, se však začalo brzy vymezovat vůči tendencím v majoritní společnosti a také se začalo dělit podle několika štěpných linií. Jednou z těchto linií byl i kolektivismus, na nějž navazovaly anarchosyndikalismus či anarchokomunismus, dva směry kolektivisticky uchopené myšlenky anarchismu. Federace sociálních anarchistů/Federace anarchistických skupin byla svého času asi nejvýznamnější organizací, která se této linii chtěla držet. Desetileté fungování této skupiny, hlavně její přístup k tezi anarchismu se pokusím popsat a zasadit do kontextu celého anarchistického hnutí. Závěrem zkusím působení této skupiny zhodnotit a říci, čím byl její přístup k anarchismu výjimečný.

1. Vývoj myšlenek anarchismu

Slovo anarchie je řeckého původu (an – arché) a v doslovném překladu znamená „bezvládí“. Samotný termín anarchismus je užíván od dob francouzské revoluce a již od této doby má negativní nádech – má značit rozklad stávajícího civilizovaného řádu. V obecném povědomí zůstala anarchismu pejorativní příchut' dodnes¹. Nicméně anarchismus může být vnímán také jako specifický systém, resp. jakási teoretická paralela k současné společnosti. S takto pojatou a rozpracovanou myšlenkou první přišel jako první Francouz Pierre-Joseph Proudhon, který ve své práci „Co je vlastnictví?“ prohlašuje sám sebe za anarchistu a předkládá ideu odstranění současné vlády a právního systému, čímž má být uvolněna cesta novému řádu, který bude mít blíže k lidské přirozenosti. [Heywood, 2005, str.: 195-196]

Co se týče kořenů anarchismu, bývají hledány jak ve východoasijských náboženstvích, tak v učení antických kyniků či v názorech anglických diggerů, leč za prvního myslitele, který formuloval principy anarchismu bývá považován individualista William Godwin, který ve své knize Zkoumání politické spravedlnosti, vydané na konci 18. stol., mluví o možnosti polepšení člověka vzděláváním a sociálními interakcemi. Věřil, že člověk může být veskrze dobrým. [Heywood, 2005, str.: 190] Godwin však sám sebe za anarchistu nikdy neprohlásil. Od 19. stol. byl anarchismus součástí vágního, leč silícího socialistického hnutí. Jedním z výsledků tohoto hnutí bylo roku 1864 založení Mezinárodního dělnického sdružení (I. Internacionála), které se však záhy rozpadlo díky sporům mezi anarchisty vedenými Michaiem Bakuninem a zbylými socialisty². Výsledkem byl rozpad na dvě křídla, anarchistické a marxistické, ani jedno však nevydrželo fungovat déle než několik let. [Heywood, 2005, str.:185-193] Na konci 19. stol., kdy se v čele dělnického hnutí prosazovali především umírnění sociální demokraté, se anarchisté snažili získat politický vliv několika různými způsoby, např. podporou bezzemků v carském Rusku. Mnohem větší úspěchy jim však přinesla

¹ Již v 19.stol. byla velmi rozšířená představa anarchisty jako násilníka používajícího bomb k prosazení svých cílů. Ostatně násilí bývá anarchistům atribuováno dodnes, byť v odlišném kontextu. Tuto představu je nemožné vztáhnout apriori na všechny anarchisty – mnoho příznivců anarchismu násilí neuznává jako prostředek k šíření svých idejí, resp. mezi anarchisty bychom našli i ryzí pacifisty, kteří se inspirovali např. Gándího „satjáhárou“–odporem k násilí. Stejně tak je však nemožné popřít jakékoliv spojení některých anarchistů s užíváním násilí, naopak některé anarchistické skupiny (britská „angry brigade“) se k násilí hlásily a považovaly ho za jakousi odvetu většinové společnosti a legitimní snahu o podkopání autority vládnoucích elit.

² Bakunin tvrdil, že marxisté se pouze snaží zaujmout roli autority v systému, nikoliv ho zničit. Dá se také říct, že tento spor o tom, zda být apolitický, či zda se stát „protisystémovou“ součástí politického soukolí se vede mezi politicky angažovanými anarchisty a ostatními socialisty dodnes.

spolupráce s dělníky zaměstnanými v průmyslu – mluvíme tedy o vzniku tzv. anarchosyndikalismu.

Samotný syndikalismus byl jednou z forem tradeunionismu, principu snažení se prosazovat zájmy zaměstnanců skrz odborové svazy. Bylo to právě propojení s dělníckými odboráři, co na přelomu 19. a 20. stol. pomohlo anarchismu získat na významu. Tento stav vydržel jen několik desítek let. Po vítězství Frankových stoupenců bylo potlačeno španělské odborové hnutí CNT, kde měli anarchisté velmi silné pozice a i jinde v Evropě docházelo k potlačování levice, anarchisty nevyjímaje. Anarchistickému hnutí také uškodilo vítězství bolševiků v Rusku, resp. vítězství socialistické, leč silně etatické doktríny marxismu-leninismu.

Po skončení 2. světové války vlivem poválečného optimismu vzniká v západní Evropě a USA společenské podhoubí, které je živnou půdou pro šíření myšlenek solidarity a lidské jedinečnosti. Důsledkem této atmosféry je vznik rozličných hnutí, která jsou zpravidla tvořena mladými lidmi a mnohá z nich se dají označit za inspirovaná anarchismem. Leitmotivem těchto hnutí je kritika obou dominantních zřízení tehdejšího světa – kapitalismu a socialismu.

Od 60. let můžeme mluvit o jakémsi generačním negování politiky, které je poměrně rozšířené mezi mladými lidmi v tzv. západním světě. Nicméně vázanost na nízký věk aktérů a akcentování kulturních rozměrů sebe sama, což je pro tato hnutí dodnes typické, nám znemožňuje mluvit o masovém šíření anarchismu jakožto pochopené politické doktríny. Na přelomu 60. a 70. let dochází ke spontánnímu ustavení skupin, které již neuspokojuje kulturní revolta a tím pádem se přiklání k výtržnictví, eventuálně terorismu. Mezi těmito skupinami byly i takové, které se hlásily se k anarchismu, jako např. britská „angry brigade“. Vesměs se však jednalo o útoky na majetek, nikoliv fyzické osoby. Ekonomický a technický vývoj světa, ve zkratce označovaný jako globalizace, se stal koncem 20. stol. terčem kritiky ze strany mnoha alternativních i radikálních hnutí, tedy i anarchistů. Přelom století byl ve znamení několika masových demonstrací proti mezinárodním finančním či politickým institucím. Z pohledu radikálů je autorita států pomalu nahrazována autoritou mezinárodních společenství a korporací. Právě vyjadřování nesouhlasu s fungováním těchto institucí je hlavní částí anarchistického diskurzu v 21. stol. Anarchistické hnutí se také stává jakousi obecnou „platformou nesouhlasu“, na které se setkávají environmentalisté, zastánci feministického hnutí či např. bojovníci za práva minorit.

1.1 Ideové postuláty anarchistů

Anarchismus má mezi politickými ideologiemi poměrně specifické postavení, zastánci této myšlenky totiž nikdy neuchopili moc v žádném státě³. Je otázkou, zda tento fakt nesvědčí o jisté nefunkčnosti anarchismu, když se tato doktrína nikdy nedokázala prosadit jako stavební kámen státního uspořádání. Je však na místě ptát se, zda může být anarchismus jako antietatistické uspořádání posuzován na základě měřítek, které s existencí státu apriori počítají?

O jistém uskutečnění anarchistických myšlenek můžeme mluvit snad pouze během průběhu španělské občanské války, kdy na republikány ovládaném území vznikaly dělnické a rolnické komuny. Šlo však o velmi krátký časový úsek, který byl navíc determinován probíhajícím válečným konfliktem. Právě proto teoretici anarchismu rádi poukazují např. na fungující polis ve starověkém Řecku, kdy alespoň některé z idejí anarchismu došly naplnění.

Anarchismus jako politické hnutí se vyznačuje snahou o zrušení instituce státu, tedy i vlády a zákonů. „*Anarchisté dávají přednost bezstátní společnosti, ve které svobodní jednotlivci spravují své záležitosti na základě dobrovolně uzavřené dohody, bez jakéhokoliv donucování.*“ [Heywood, 2005. str.: 187] Tento ideál však stojí na jakémsi Rousseauovském předpokladu, že lidé jsou veskrze dobří, nesobečtí a hlavně uznávají svobodu jak svou, tak ostatních. Fakt, že ne vždy je toto zjevné, vysvětlují anarchisté zkaženou současnou společností, která nedovolí jedincům jejich pozitiva rozvíjet.

Další komplikací, která se objevuje při snaze vnímat anarchismus jako koherentní politickou teorii, je skutečnost, že anarchisté stavějí svou vizi na dvou dosti odlišných pilířích, tedy socialismu a liberalismu v jejich krajních podobách. Možným společným postulátem těchto teorií, může být v jistém momentu odmítnutí státu. Právě na tomto společném závěru je anarchismus postaven, což však s sebou nese jistou dvojakost. Anarchismus může mít podobu ultraliberální, stejně jako silně socialistickou. Jsou však společné body, které nám dávají možnost vnímat anarchismus jako ucelenou ideologii. Jedním z těchto bodů, který je zároveň že i bodem nejdůležitějším, je odmítání státu a jeho mechanismů.

„*Politická práva nevznikají v parlamentech; těm jsou spíše nucena z vnějšku. A dokonce ani jejich uzákonění není zárukou, že budou platit. Neexistují proto, že by byly*

³ Na území dnešní Ukrajiny se po konci 1. světové války anarchista Nestor Machno o ustavení takého zřízení pokoušel, nakonec však bez úspěchu.

napsány na kus papíru, ale pouze tehdy, když vrostou mezi zvyky lidu.. Pokud se to nestane, nepomůže žádná parlamentní opozice, ani platonické dovolávání se ústavy.. Jedinec si vynutí respekt, když ví, jakým způsobem bránit svou lidskou důstojnost.“
[Rocker 2001, str.: 31]

Anarchistické ideály jsou postaveny na absolutní svobodě jednotlivce, takže autorita, jež musí být postavena na předpokladu možnosti ovlivňovat chování a úsudek druhých, je tedy nepřijatelná. Zajímavé je, že anarchisté vidí autoritu jako fenomén, který je negativní pro obě strany – jak pro ty, co jsou autoritě vystaveni, tak pro ty, co sami jsou onou autoritou. Být autoritou podle anarchistů znamená toužit po prestiži, po uznání, které je založeno na nerovnosti ve společnosti⁴. Anarchisté doslova tvrdí, že „*autorita je urážkou svobody a rovnosti*“. [Heywood, 2005, str.: 187] Zastánci anarchismu míní, že výhody státu, které jsou akcentovány zastánci jiných politických teorií (byť se pokaždé jedná o akcentování něčeho jiného), jsou pod jednoznačnou převahou negativ, která se ke státu vážou. „*Být ovládán znamená být vystaven neustálému dohlížení, inspicírování, špehování...; to vše tvory, kteří nedisponují ani oprávněním, ani moudrostí, ani ctností*“. [Proudhon in Heywood, 2005, str.:188]

Anarchisté odmítají fakt, že by stát měl být naplněním teze o dobrovolně uzavřené smlouvě, která je všem ku prospěchu. Naopak tvrdí, že lidé se do područí státu a jeho zákonů dostanou jednoduše tak, že se např. narodí. Navíc není žádná autorita přesahující stát, která by kontrolovala, zda zákony neomezují lidskou svobodu.⁵ Pointou tohoto náhledu na lidskou svobodu je anarchistické vnímání člověka, které je veskrze optimistické. Naopak akcentovány jsou korumpující vlivy bohatství, slávy či politické moci. Jinak řečeno, existence jakékoliv sociální stratifikace, což je nevyhnutelná součást fungování státu, je pro zastávce anarchismu důvodem problémů v lidské společnosti. Logickým protiargumentem však může být otázka, odkud se politická autorita bere, když negativní stránky státu jsou podmíněny korumpovanými jedinci, kteří jsou korumpování situací ve společnosti. Pro anarchisty není stát pouze ztělesněním problémů pro společnost, ale také věcí zbytnou. Společenský řád vnímají anarchisté jako spontánní záležitost, kterou není nutné utvářet ani udržovat vnějšími mechanismy (státem)⁶. Alfou a omegou pro eventuelní (ne)považování myšlenek

⁴ Např. lékaři jsou zvýhodněni nerovnou distribucí znalostí ve společnosti atd.

⁵ Podle mnoha anarchistů, se tak již děje. Ať se jedná např. nutnost platit daně či brannou povinnost.

⁶ Třeba William Godwin mluví o člověku, jako o rozumném tvorovi, pro kterého je přirozeným řádem žít harmonicky. Stát se z tohoto pohledu stává zbytečnou komplikací - výkonná moc ve státě je zde

anarchismu za uskutečnitelnou doktrínu je právě toto utopické vnímání lidské přirozenosti. Bylo by však nepřesné podsouvat anarchistům apriorně pozitivní pohled na lidství. Mnoho teoretiků anarchismu tvrdilo, že každý člověk může být potenciálně morálně zkažený, je však nutností nedat „tvárné“ lidské přirozenosti šanci být formována prostředím, jehož součástí je podřízenost jednoho druhému a komplexy z toho plynoucí.

Dalším bodem, který může být vnímán jako společný jmenovatel všech odnoží anarchismu, je antiklerikálnost. Souvisí opět se vztahem anarchistů k autoritám. Kromě toho, že si každá náboženská instituce uzurpuje právo být absolutní morální autoritou, tj. definovat dobro, zlo a vynucovat si přijetí tohoto vidění světa, tak samozřejmě mluví o existenci nadpřirozena. Tedy o jiné, tentokrát absolutní autoritě, která zastřešuje konání oné náboženské instituce na našem světě. Vzniká tedy prostor pro spojení státní a náboženské autority⁷, což prakticky vylučuje jakoukoliv legální (státem umožněnou) možnost odporu proti oněm autoritám. Právě z toto vyčítají anarchisté církvi, resp. státní moci a mluví o církvi jako jednom z pilířů státu, který je potřeba odstranit.

Ruku v ruce s upozorňováním na nutnost odstranění státu jako takového, šlo i zpochybňování společenských daností, které byly navázány na společnost v onom státě. Anarchisté vnímají politickou moc a distribuci bohatství jako identické záležitosti. Stejně jako marxisté mluví o dvou částech společnosti – ovládané a ovládající⁸. Na rozdíl od marxistů však nepojímají „vládnoucí třídu“ jen jako vlastníky výrobních prostředků, ale jako každého, kdo disponuje určitou mocí, výhodou nad ostatními či majetkem. V 19. stol., době průmyslového a urbanistického rozmachu se anarchisté stavěli na stranu chudých a mluvili o smetení tehdejších ekonomických a společenských zvyklostí⁹. [Heywood, 2005, str.: 185 - 198]

1.2 Myšlenkové proudy v anarchismu

Je to však trochu paradoxně otázka distribuce bohatství ve společnosti, co vnitřně štěpí anarchistické hnutí na dvě hlavní větve - individualistickou a kolektivistickou. Individualisté, vycházející vesměs z liberálních pozic, vítají možnost

postavena do role problému, nikoliv řešení. „Přirozený řád“ tedy Godwin vnímá naprosto opačně než např. Hobbes nebo Locke.

⁷ Klasickým příkladem může hledání legitimacy středověkých králů v „boží vůli“.

⁸ Tento postulát neplatí absolutně. Např. Michail A. Bakunin mluvil i o jakési třetí třídě, která je sice sama vykořisťována, ale také sama vykořisťuje.

⁹ Vyhýbám se užití označení kapitalismus, leč fenomén označovaný tímto slovem se od poloviny 19. stol. zásadně proměnil a hlavně jde o termín vázaný na konkrétní místní podmínky.

otevřené ekonomické konkurence, eventuelně znamenající soukromé vlastnictví, jako přínos. Oproti tomu kolektivisté, ovlivnění socialistickými tezemi, mluví o společném vlastnictví a ekonomice založené na vzájemné spolupráci. V dílčím chápání ekonomiky se však obě křídla anarchistického hnutí shodnou. Jde o odsouzení „státního kapitalismu“. Tento fenomén vnímají jako silné propojení trhu a státu a je jedno, zda se jedná o socialistické systémy, které fungovaly ve druhé polovině 20. stol. ve východní Evropě, či o fungování ekonomiky, které bylo k vidění v USA či v západní Evropě po 2. světové válce. Kolektivisté těmto systémům vyčítají nepřestávající vykořisťování jedné části obyvatelstva¹⁰, kdežto individualisté nesouhlasí s, dle jejich mínění, narušováním spravedlivé konkurence a vznikáním státních monopolů. Obecně se dá říci, že anarchisté preferují ekonomický systém, kde si jedinci organizují své věci sami, aniž by jim do toho zasahovala státní regulace či státní vlastnictví. Toto velmi vágní vymezení umožňuje od pojem anarchismus zahrnout anarchokapitalismus, stejně jako třeba anarchokomunismus, což jsou takřka protichůdná vidění světa.

Jednou ze stěžejních větví anarchismu je kolektivistický anarchismus, někdy též anarchokolektivismus. Ukotvení tohoto světonázoru vychází z krajního socialismu. Jedná se o propojení myšlenek anarchismu a kolektivismu. Kolektivismus vychází z premisy, že každému člověku je vlastní mezilidská solidarita a že člověk upřednostňuje obecné zájmy před zájmy individuálními, sobeckými. Vláda nejenže tedy není nezbytná, ale podle anarchokolektivistů tomuto pouze překáží. Je možné najít mnoho paralel mezi anarchickým kolektivismem a marxismem. Tyto dvě teorie spojuje odmítání kapitalismu, který považují za kořistnický, podpora myšlenky společenské revoluce a také společné vlastnictví, které bude spravováno jednotlivými komunami. Obě teorie věří v možnou anarchičnost výsledné (porevoluční) společnosti – lidé si dokáží řešit své problémy, bez politické autority. Přesto bychom našli několik rozdílů mezi oběma pohledy na svět. Anarchisté, pohrdající politickou zastupitelností všeho druhu, odmítají „reálný socialismus“, tedy prosazování svých myšlenek skrz státní instituce, což socialistům, kteří nevěří v aktuální revoluční potenciál mas, nevadí. Rozdíly bychom našli i u pohledu na odstranění státní moci. Socialisté mluví o postupném „odumírání“ státu, anarchisté jsou zastánci „přímé akce“.

Uchopení anarchismu kdesi uprostřed, mezi pozicemi anarchokolektivismu a anarchoindividualismu, je typické pro mutualismus. Jde o myšlenkovou platformu

¹⁰ V ekonomice „sovětského typu“ podle kolektivistů došlo k nahrazení kapitalistů státem, který dál pokračuje ve vykořisťování.

inspirovanou především postoji Proudhona, která někdy bývá nazývána libertariánským socialismem. Sám Proudhon byl odpůrcem jakékoliv ústavnosti ve smyslu ustavení státu¹¹. Co se týče jeho vztahu k soukromému majetku, neodmítal ho zcela, varoval však před obsesí touto hodnotou. [Charvát, 2007, str.: 113-115; Heywood, 2005, str.: 195-196]

Obdivoval „komunitní“ chování drobných řemeslníků, které bylo podle něj ideálem sociálního fungování. „*Mutualismus je systém regulérní a spravedlivé směny, který jednotlivcům a skupinám umožňuje smlouvat, a tak obchodovat se zbožím a službami, aniž by přitom usilovali o zisk a vykořisťovali.*“ [Heywood, 2005, str.:195]

Platformou, jež přeci jen více akcentovala kolektivistické, nikoliv individualistické postoje, byl anarchosyndikalismus. Syndikalismus jako takový je jednou z cest revolučního tradeunionismu, které staví zaměstnance do role vykořisťovaných jejich zaměstnavateli. Syndikalisté se snaží o zlepšování pracovních podmínek a zvyšování životní úrovně zaměstnanců. V dlouhodobé perspektivě mluví o převzetí podniků zaměstnanci. „*Přirozenou součástí programaticky revolučního syndikalismu je postupné odstranění veškerých ekonomických a sociálních monopolů, funkcí státu a projevů nadvlády ve společnosti. Jako alternativní cestu nabízí odstranění privilegií ustanovením ekonomických komunit a administrativních orgánů řízených pracujícími a vytvořením a přijetím systému svobodných výborů nepodřízených žádné nadřazené moci nebo politické straně.*“ [Bastl, 2001, str.: 30]

Mezi pilíře anarchosyndikalistických postojů patří internacionalismus stejně jako právo na národní sebeurčení pro všechny etnické skupiny. Jde o postoj, který odmítá militarismus jako způsob řešení problémů¹², s výjimkou proběhnutí samotné sociální revoluce. Předehrou oné revoluce má být řada ataků proti stávajícím pořádkům, resp. vládnoucí třídě. Posléze má dojít ke generální stávce, která odstartuje samotnou změnu sociálních poměrů.

Silné zázemí měly tyto myšlenky ve především ve Španělsku (hnutí CNT) a ve Francii (CGT). Právě propojení anarchismu s odborářskými ambicemi pomohlo anarchismu etablovat se jako plnohodnotné politické hnutí. To, co pomohlo vzájemné politické spolupráci byly sympatie, které anarchisté chovali k odborářskému chápání politiky. [Bastl, 2001, str.: 29-32] Stejně jako anarchisté i zaměstnanci nedůvěřovali

¹¹ Slavný je jeho argument o hlasování proti právě projednávané ústavě; „*Hlasuji proti ústavě, protože je to ústava*“.

¹² S tím je spojena představa o nahrazení armády milicemi pracujících.

tradičnímu zastupitelskému pojetí politiky, které považovali za korupční záležitost. Navíc idea revoluce a převzetí továren byla zcela v linii anarchistické vize budoucnosti. Co víc, dělníci představovali masu, schopnou svým významem a velikostí ochromit celou společnost. Pokud měli někdy stoupenci anarchismu šanci uvést své myšlenky do praxe, bylo to právě formou anarchosyndikalistickou.¹³ Během španělské občanské války došlo ke krátkodobému aplikování anarchosyndikalistických myšlenek do praxe, šlo však jen o epizodní záležitost a od poloviny 30.let již nikdy idea anarchosyndikalismu, i díky své vágnosti, takového významu jako v prvních třiceti letech 20. stol. nenabyla. Je paradoxní, že za ústupem relevance poměrně úspěšné anarchosyndikalistické cesty, stála i jeho údajná malá revolučnost v očích některých anarchistů.

Nejextrémnější formou kolektivistického anarchismu je anarchokomunismus. Teorie anarchismu je postavena na premise, že soukromé vlastnictví je nelegitimní, veškerý majetek by měl být přístupný všem pracujícím. Nerovná distribuce majetku je podle anarchokomunistů důvodem závisti a jiných negativních ohlasů, což ve svém důsledku vede k rozleptávání společnosti. Jedním z nejvýznamnějších duchovních otců myšlenky anarchokomunismu byl Petr Kropotkin. Tento Rus se inspiroval myšlenkami Charlese Darwina a podmínil úspěch lidstva jako druhu společnou kooperací a smyslem pro vzájemnost. Kapitalismus tedy podle Kropotkina odporuje samé podstatě lidství [Heywood, 2005, str.: 197-198]. Zatímco Proudhon považoval anarchokomunismus za neuskutečnitelný bez autoritativního státu, tedy v rozporu se samou podstatou anarchistického snažení, Kropotkin nebo např. Errico Malatesta tvrdili, že pro fungování anarchokomunismu je naopak třeba likvidace státu a jeho nahrazení vzájemně kooperujícími komunami. Zastánci anarchokomunismu viděli v uskutečnění této myšlenky několik pozitiv. Prvním z nich bylo deklarované omezení sobecké hrabivosti, která bude v příhodných podmínkách komun nahrazena solidárním poutem vzájemnosti. S tím souvisí i eventualita spravování vlastních problémů samotnými lidmi, nikoliv neosobními úředníky, což je jeden z nutných rysů státnosti. Poslední výhodou tohoto zřízení je technická proveditelnost přímé demokracie v její „nejčistší“

¹³ Je otázkou, zda o jisté ukázce všeobecně solidárního chování nemůžeme mluvit i v jiných „mezích“ situacích, které nastávají nejen během válečných konfliktů. Pokud bychom dospěli k závěru že ano, stěží bychom mohli mluvit o chování některých republikánů během zmíněného konfliktu jako o jediném historickém převedení anarchokolektivismu, či anarchismu obecně, do praxe. Pro zkoumání anarchismu jako politické doktríny však není odpověď na tuto otázku zvláště relevantní.

podobě – jediná forma spravování polesných statků, kterou anarchisté považují za schůdnou. [Heywood, 2005, str.: 191-205]

Druhým proudem anarchistických myšlenek, který je paradoxně takřka opozitní k proudu kolektivistickému, je anarchoindividualismus. Tato myšlenková idea je postavena na extrémně liberální představě o člověku jakožto individualitě, jež má sama o sobě větší hodnotu než jakékoliv společenství. Tato premisa, pokud je dovedena do krajnosti, prakticky vylučuje fungování státu a člověka – individuality zároveň¹⁴.

Velmi čistě a jasně formuloval anarchoindividualistické postoje německý filozof Max Stirner, který je považován za nejvýznamnějšího představitele tzv. egoismu, což je idea kladoucí jedince do centra všeho dění. Člověk je pro Stirnera sobec, který se chová vypočitatelně zcela podle svých potřeb, což má za důsledek odmítnutí všech, ať už náboženských či společenských, mravních rámců. Přijetí této teze se rovná přijetí ideálů anarchoindividualismu. Stirner však nikdy nepřišel s reálnou představou nastolení a udržení takovéto společnosti, což v důsledku vedlo k marginalizaci této myšlenky.

Další alternativou anarchismu je libertariánství. Opět se jedná o postoj, který vychází z krajně individualistických pozic, a jehož hlavním představitelem byl David Thoreau, který ve svém nejpolitičtějším díle „Občanská neposlušnost“ mluví o nadřazení svědomí jedince nad legalitu daného státu¹⁵. Jiní libertariáni jako B. Tucker či J. Warren vnímali anarchismus jako možnost každého jedince na prosazení svých vlastních ekonomických zájmů a užití výhod z toho plynoucích. Jejich argumentace pro společnost tvořenou takovýmito jedinci byla postavena na lidské racionalitě, která má být zárukou pro odstranění případných neshod. Libertariánství, navzdory faktu, že má s anarchismem společný zájem ve smyslu likvidace státu, je spíše společenskou doktrínou a jeho politický přesah není nikterak významný. [Heywood, 2005, str.: 200]

Ve 20. stol. se z pozic individualistického anarchismu začal formovat nový světonázor, postavený na akcentování ekonomických vazeb - anarchokapitalismus. Anarchokapitalisté horují za odstranění státu, resp. státního dohledu a jeho nahrazení neregulovanou konkurencí. Dle jejich vize bude všechna majetek vlastněn jednotlivci, kteří budou na základě vlastního uvážení uzavírat smlouvy s jinými jednotlivci.

¹⁴ Zde je nutné zmínit, že anarchoindividualismus, který se staví za neexistenci státu, je tak krajním uchopením myšlenky liberalismu, že i sami liberálové s ním nesouhlasí. Ti totiž vnímají stát nikoliv jako překážku pro rozvoj jedince, ale jako pojistku pro možnost tohoto rozvoje. Byť je pravdou, že klasičtí liberálové mluví o státu jako nutnosti, která když už musí být, tak v minimální podobě „nočního hlídače“.

¹⁵ Příkladem může být neposlušnost vůči vládě USA, která trpěla otroctví, které Thoreau odmítal.

Řešením všech problémů takto fungujícího společenství má být právě existence absolutně volného, soutěživého trhu¹⁶.

1.3 Anarchismus jako politická platforma

Anarchismus je úspěšný ve své teoretické rovině, má však problém se svým realizováním. Tento problém je do značné míry zapříčiněn odmítáním aktuálního politického zřízení, což mnozí příznivci anarchismu berou jako pevnou a důležitou součást svého světonázoru. Z toho pramenící komplikací je nemožnost chopení se moci, resp. participování na distribuování moci. Tím pádem je jedinou možnou cestou pro realizaci anarchistických představ revoluce. Tyto pokusy však zatím vždy v historii selhávaly, snad kvůli chabé organizaci či přecenění revolučního potenciálu vytipovaných mas.

Častou anarchistickou cestou k prosazení svých myšlenek byla „přímá akce“, což je souhrnné označení pro aktivity, které jsou na hraně či za hranou zákonného rámce dané společnosti. Tyto záležitosti mají zpravidla charakter decentralizovaných akcí, které nemají co dočinění s etablovanou politikou. Je však nasnadě, že jakkoliv tyto akce potěší již přesvědčené, těžko však pomohou anarchistům získat masovější podporu u veřejnosti. Naopak kvůli jedné podobné akci, která může být dílem samostatné skupiny. Avšak tato akce je posléze médií připsána anarchistům jako celku, může dojít ke stigmatizaci celého anarchistického hnutí a jeho sympatizantů [Keller in Fiala, 1998, str.: 75-80].

Druhotnými komplikacemi, které brání anarchismu v případném uvedení do praxe, jsou obecné odmítání anarchismu jako synonyma pro násilí¹⁷ a chaos a snad v případě anarchokolektivistických názorů můžeme mluvit i všeobecné skepsi k těmto ideálům. Tato skepse je nyní na počátku 21. stol., postavena na reflexi levicových diktatur ve 20. stol., jejichž ideály bývají často dávány na roveň s rétorikou především kolektivistických anarchistů.

¹⁶ Tato idea např. počítá s neexistencí státních ozbrojených složek, které mají být nahrazeny soukromými „bezpečnostními agenturami“, které ve vlastním ekonomickém zájmu budou jim svěřené úkoly lépe než právě státní složky. Je pravdou, že k takového „privatizaci státních úkolů“ již mnohde na západní polokouli dochází. Nicméně tvrzení, že anarchismus, resp. anarchoindividualismus se dokázal prosadit jako státní politická doktrína by nebylo pravdivé.

¹⁷ Vnímat všechny anarchisty jako aktivisty holdující násilí nelze (viz. výše), je však faktem, že za historicky nejvýznamnější anarchistické činy jsou považovány, kromě boje proti fašistům ve Španělsku, např. vražda císařovny Alžběty či násilí anarchistických skupin, které probíhalo v západní Evropě ve druhé polovině 20.stol.

2. Český anarchismus

Kořeny soudobého českého anarchismu můžeme hledat ve 2. polovině 19. stol., kdy v reakci na myšlenky Proudhona či Bakunina vznikaly po celé Evropě skupiny, které vycházely z myšlenek výše zmíněných teoretiků anarchismu. Nejinak tomu bylo i v Českých zemích, kde byly postuláty anarchismu umocněny místním kontextem.

Anarchismus je postaven na odmítání autority, ať již ve formě státu či např. církve. A Habsburské mocnářství, státní celek, do nějž České země spadaly, poskytovalo koncem 19. stol. (i) pro Čechy řadu důvodů k vymezení se vůči němu, již bez anarchistických postojů, natož pak s nimi. Anarchisté odmítají stát v jeho obecné formě jako nepřijatelnou autoritu omezující svobodu jedince. Tento postoj byl logicky ještě zesílen, když si uvědomíme, že oním státem byla mnohonárodnostní monarchie s poněkud zakonzervovaným systémem vládnutí, vůči které měli výtky mnozí, kteří by mohli být považováni za anarchisty jen stěží. Jinou součástí onoho dobového kontextu, který přispěl k uchycení anarchismu v české společnosti, byla ekonomická situace. 19. stol. je dobou průmyslového kapitalismu, což má za následek utvoření nové vrstvy společnosti – dělnictva. Právě postavení dělníků, ne nepočetné části tehdejších společností, bylo inspirací pro formulování myšlenek sociálního hnutí. Toto hnutí se záhy rozštěpilo na dvě větve – sociálně demokratickou a anarchistickou. A jelikož byly České země průmyslově vyspělou částí monarchie, tak je zřejmé, že svou roli při zdejším etablování anarchismu nehrál jen „antietatismus“, ale odmítání kapitalismu, resp. jeho tehdejší formy.

Vlastně až do 1. světové války můžeme v českém kontextu mluvit o éře formování a vymezování se¹⁸. Nicméně o stoupencích anarchismu jako relativně ucelené skupiny můžeme mluvit koncem 80. let 19. stol., kdy v sociální demokracii dochází k vnitřnímu pnutí, které vede k pomyslnému rozdělení na umírněné a radikální křídlo. A právě část sociálnědemokratických radikálů se velmi rychle začne vymezovat i vůči tehdejšímu obecnému pojetí politiky a začne zaujímat anarchistické postoje. [Tomek, 1999, str.: 25-46] *“Tento radikalismus za brzké, ba bezprostřední dosažení cíle nepřipouštěl boj parlamentními prostředky politických stran, vyslovoval se i proti vnitřní stranické poslušnosti, proti představě o dosažení jakékoli politické moci, byť by byla i socialistická.”* [Tomek 1999, str.: 26-29] Tito radikálové začali brzy zpochybňovat činnost politických stran hlásících se k dělnickým zájmům a také začali

¹⁸ Je však otázkou, zda se tak vágní hnutí, jakým anarchismus je, může vůbec někdy definitivně přes tuto fázi dostat.

otevřeně mluvit o propagandě „slovem i činem“. Dlužno však dodat, že většina českých radikálů zůstávala u verbálního propagování svých myšlenek.

Právě vztah k násilí může být zajímavou ukázkou myšlenkové oscilace tehdejších sympatizantů anarchismu. Část anarchistů, jako např. August Krčal, ho odmítala, zčásti i proto, že mnoho atentátů té doby (rakouská císařovna Alžběta, italský král Humbert aj.) bylo viděno jako skutky typické pro všechny příznivce anarchismu. Druhá část anarchistického hnutí viděla v politicky užitém násilí výhody. [Tomek, 1999, str.: 19-20] „*Myšlenka revoluční se však šíří činy.. Proto musí se lidu ukázati, že dost nepatrný hlouček odvážných a obětavých mužů dovede celou tu rotu tyranskou tou měrou zastrašiti, že se tato chápe těch nejnesmyslnějších prostředků proti lidu celému a stává se tak pravou roditelkou nových revolučních sil. Proti bídáctví takovému, jakéž se na pracujícím lidu páše, není tedy jiné zbraně, nežli teror.*“ [Budoucnost in Tomek 1999, str. 19]¹⁹. I na tomto příkladu je vidět, že anarchismus byl (a dodnes je) bytostně heterogenní záležitostí.

V 90. letech došlo k šíření anarchismu mezi studenty a dělnickou mládeží. Šlo o předznamenání událostí počátku století 20., kdy byl český anarchismus relativně významnou myšlenkovou platformou rozdělenou do dvou větví – intelektuální a odborářské.

Významným milníkem pro vývoj anarchismu v Českých zemích, potažmo v Rakouském císařství, byl rok 1892. V tomto roce se na sjezdu sociálních demokratů vyděluje skupina, jenž sama sebe nazve “neodvislími socialisty“. [Tomek, 1999, str.: 39-46] Ideály této skupiny do značné míry korespondují s tezemi anarchismu, což je patrné i z následujícího textu, obhajujícího vznik této platformy: „*Není možné dále působit v sociální demokracii, kde místo volnosti vládne disciplína a centralizace, místo rovnosti autorita a místo účelu liché prostředky . Úplné mravní a sociální svobody každého individua a jejich (neodvislých socialistů) organizace bude rozhodně federalistickou. Může k ní náležet každý, bez rozdílu pohlaví, národnosti a náboženského smýšlení..., kdo usiluje, aby nynější forma kapitalistická zúplna ustala, aby zespolečenštěny a přístupny každému učiněny byly prostředky produktivní..*“ [Nový věk svobody²⁰ in Tomek 1999, str.: 39-40]

¹⁹ Právě citovaná Budoucnost je ukázkou šíření anarchistického tisku v Rakousku. Šlo o import ze zahraničí, který zde byl šířen dál. Samotná Budoucnost vycházela v Chicagu.

²⁰ Časopis neodvislých socialistů.

Leitmotivy myšlení tohoto hnutí budou sociální otázky, jejichž řešení sociální demokracie údajně dostatečně neiniciovala a odpor k monarchii. Podle Karla Vohryzka, jednoho z důležitých představitelů anarchismu, můžeme hnutí neodvislých socialistů označit za jeden ze tří proudů, které zanedlouho povedou k etablování anarchismu u nás. Dalšími dvěma skupinami, (dodejme, že staršími), které se přidávají k neodvislým, jsou hlavně příznivci hnutí Omladina a radikální socialisté, kteří odmítali politiku soc. demokracie již před rokem 1892. Šlo o velmi nesourodou opozici, která se až na konci století sjednotila na anarchistických pozicích. [Tomek, 1999, str.: 43-45]

Roku 1896 sepsal A.P.Kalina „Manifest českých anarchistů“, čímž pomohl výše zmíněným proudům k určitému společnému vymezení. Tento text byl výsledkem jistého vývoje a neměl za úkol, jak bylo do té doby obvyklé, vymezit se proti sociální demokracii či např. instituci státu, ale představit určitou myšlenkovou platformu, na níž se kritici stávajících pořádků názorově shodovali. „...*Organizace proletariátu ve státě nevede proletariát z ponižující odvislosti...Mimo to hrozí proletariátu politické akce sociální demokracie připravit ho o veškeré individuální svobody tím, že proti autoritě dnešního státu a kapitalismu postavena idea socialistického státu kolektivistického a tak odvislost hospodářskou, politickou a kulturní, vyplývající z dnešních poměrů, proměnití hledí v ponižující odvislost individuální na státě socialistickém. Snažiti se budeme zorganizovati masu ve vědomou masu. Působíme k tomu, aby přírodní statky a výrobní prostředky nebyly vlastnictvím nikoho.*“ [Tomek, 1999, str.:49] Z této ukázky je zřejmé, že to, co pomohlo najít společný názorový základ českých anarchistů, byla mimo jiné nedůvěra v sociálnědemokratické politiku²¹. Pokud si uvědomíme, že sociální demokracie se v celé Evropě stavěla do role mluvčí všech dělníků, je zřejmé, že ze strany anarchistů šlo o mnohem kontroverznější tvrzení, než se na první pohled může zdát. Po vydání tohoto manifestu již můžeme mluvit o svébytné alternativě vůči tehdejší politice, která nebyla založena jen na kritice, ale nabízela i vlastní ideu lidského fungování.

Obecně je možné rozdělit příznivce formujícího se anarchistického hnutí do dvou skupin. První skupinou jsou manuálně pracující, kteří začali v neodvislém socialismu spatřovat větší možnost na prosazení svých zájmů, než u sociální demokracie. Je tedy zřejmé, že silnou podporu anarchismu bychom našli zejména

²¹ A samozřejmě parlamentarismus, jehož byla sociální demokracie součástí.

v severních Čechách, což je průmyslová oblast²². Druhá sorta sympatizantů anarchismu pocházela především z městských kruhů, šlo převážně o dobové intelektuály a umělce, či studenty. Díky skutečnosti, že znalost němčiny byla koncem 19. stol. obvyklou záležitostí, je nasnadě, že teoretické základy pro anarchismus byly přebírány hlavně z německého kontextu. „Módními“ filozofy byli tehdy Friedrich Nietzsche, jehož texty byly s oblibou přebírány periodiky jako „Moderní revue“ či „Volný duch“ a především Max Stirner, který ovlivnil tu část českých anarchistů, která vycházela ze studentstva a inteligence. Velmi často se proto můžeme setkat s názorem, že tato „dělnická“ větve českých anarchistů byla orientována individualisticky.[Tomek, 1999, str.: 44]

„Dělnická“ část anarchistů však inklinovala spíše ke kolektivistickému, často anarchosyndikalistickému názoru. Na první pohled se nám tato situace může zdát svým způsobem paradoxní, je třeba si však uvědomit, že anarchismus je myšlenková platforma postavená na různorodosti. Právě proto tato názorová rozdílnost nevyústila v rozštěpení, naopak mnoho textů té doby mluví o výhodě, kterou anarchisté mají, pokud mohou vycházet ze dvou relevantních, byť odlišných stanovisek. Tyto stanoviska byla pojmenována jako „praktický“ přístup, připisovaný dělnické části hnutí a „teoretický“, jenž byl prý zastáván druhou větví. Sami anarchisté o těchto přístupech rádi mluvili jako o dvou stranách téže mince, což mělo vyjadřovat názorovou volnost v hnutí.

Postupem doby však začal převažovat praktický přístup nad teoretickým a koncem 90. let můžeme mluvit o přesunu z individualistických pozic na pozice kolektivistické²³. Heslem této doby se stalo zvolání: „*Intelligence ve službách neodvislého socialismu.*“ [Tomek, 1999, str.: 58-62] Tomuto vývoji také do značné míry dopomohlo překládání a šíření anarchistických autorů, kteří měli blíže ke kolektivisticky uchopenému anarchismu. Šlo např. o Bakunina, Kropotkina či Malatestu. „*Anarchismus jest pouze jeden. Individualismus uznáván za duševní stránku, volný komunismus pak za podklad hospodářský. Oba směry k zásadě patří.*“ [Matice dělnická, in Tomek, 1999, str.: 66]

Jelikož na přelomu století můžeme mluvit o dvou proudech českého anarchismu, můžeme též vysledovat i dva odlišné přístupy k šíření myšlenek hnutí. Zastánci

²² Tento fenomén přetrvával v podstatě dodnes. I obnovující se anarchistické hnutí po roce 1989 našlo velmi silné zastání v severních Čechách, které zůstaly průmyslovým krajem se všemi konsekvencemi, které to sebou nese. V dnešní době za velká centra považujeme spíše velká města a východ republiky.

²³ Pro obraznost můžeme tento proces připodobnit k myšlenkovému vývoji mj. S.K. Neumanna.

„praktické cesty“, zpravidla tedy dělníci, prosazovali změny ve společnosti hlavně metodou přímých akcí. Tedy nátlak ve formě stávek a ataků proti státní moci, který bude korunován generální stávkou. Tato větev zastánců anarchismu se velmi brzy stala představitelkou anarchosyndikalistické cesty v českých zemích. Institucionálním základem pro tuto činnost měla být „Severočeská federace horníků“ [Tomek, 1999, str.: 106], která byla rok po jejím založení, tedy v roce 1904 přejmenována na „Českou federaci všech odborů.“ Tato část hnutí byla orientována spíše prakticky a své aktivity směřovala do přítomnosti či blízké budoucnosti.

Oproti tomu druhý, intelektuální proud, byl inspirován určitým normativním ideálem, který měl dojít naplnění „někdy v budoucnu“. Pro zastánce tohoto pojetí byl anarchismus možností vyjádřit svůj světonázor postavený na akcentování jedince a jeho svobod. Svým způsobem šlo o reflexi tehdejší doby, otevřené originalitě a excentričnosti, skrz politický názor. [Tomek, 1999, str.: 90-94] Je třeba podotknout, že činnost mnoha českých intelektuálů a umělců, kteří se za anarchisty považovali, byla spíše umělecká než bytostně politická. Do této skupiny bychom mohli zahrnout např. J. Haška či F. Šrámka. [Tomek, 1999, str.: 93]

V roce 1904 je ustavena Česká anarchistická federace, která sdružuje spíše představitele intelektuálního pojetí anarchismu. [Tomek, 1999, str.: 101]

Shrnutí společenské poselství anarchistů není složité. Bylo postaveno na odmítání šablonovitého chování a hlavně prostředků, které k tomu nutily. K tomu přidejme boj za proti tehdejšímu ekonomickému fungování společnosti. „*Kapitalistické bestiálnosti cítí za dnešní doby veškerá nižší třída, jak dělník, tak maloživnostník, tak maloročník.*“

A kdo to všechno pohltí? Velkokapitál.“ [Omladina in Tomek, 1999, str.: 82] Někdy dokonce anarchisté útočili na soukromé vlastnictví ve všech jeho podobách. „*Náš boj... směřuje expropriaci kapitalistů sociální revolucí, měštácká třída kapitalistů je nejdůležitější překážkou...*“ [Omladina in Tomek, 1999, str.: 85]

Politický přístup anarchistického hnutí byl postaven na boji za svobodu člověka proti autoritě moci. [Tomek, 1999, str.: 69-86] V reálu měl tento přístup tři roviny. Ve všech třech šlo prakticky o negativní vymezení vůči fungujícím stereotypům, které anarchisté odmítali. První z nich bylo odmítání státu, resp. jeho institucí.

Příkladem může být postoj anarchistů k parlamentu, který vnímají jako iluzi o tom, že moc je svěřena voličům²⁴ a právě parlamentem jsou posléze naplňována.

Druhý bod tehdejší anarchistické kritiky je spojen s odmítáním armády. Jednak z důvodu antimilitaristických²⁵ postojů části anarchistů a samozřejmě vojna znamenala službu nenáviděné státní moci. Poslední anarchistickou negací byl vztah k církvi. Církev byla anarchisty vnímána jako jeden z pilířů státu a zejména jako symbol hierarchie ve společnosti.

Otázkou však bylo, jak ideálů spojených s anarchistickým viděním světa dosáhnout. Existovala zde dvě křídla anarchismu, která se nedokázala zcela shodnout, ani na společných cílech a tím méně na použitých prostředcích. Bylo tedy nasnadě, že musí dojít k určité reorganizaci hnutí, která povede k větší možnosti prosazení anarchismu ve společnosti. Křídlo praktické cesty se rozhodlo pro založení „neutrálních odborů“, které měly sdružit všechny pracující a šířit myšlenky anarchosyndikalismu. Tento nápad skončil neúspěchem. Vyšlo najevo, že klást politické cíle organizaci, která je tvořená apolitickou majoritou, je nemožné. [Tomek, 1999, str.: 109-118]

Druhé křídlo, reprezentované ČAF mluvilo o postupném osvobození, ke kterému mělo pomoci šíření informací. Zastánci intelektuální formy anarchismu se nezaklínali početní převahou jako anarchosyndikalisté, ale „převahou mravní“ [Tomek 1999, str.:118]

Nicméně obě platformy si byly vědomy přirozené heterogenity anarchismu a proto ony snahy o reorganizaci nebyly nikterak silné. V této době také můžeme zaznamenat snahy o legitimizování anarchismu skrz historické příklady. *“Ideje českých revolucionářů patnáctého století, nejkrajněji levého jejich křídla – táboritů, byly svou podstatou anarchistické a komunistické...”* [K.Vohryzek in Tomek, 1999, str.: 125]

Postupem času však kolem mladého anarchisty Vrbenského vzniká skupina, která chce vytvořit anarchistickou stranu (!), která by měla stát na lokálních odborových organizacích. Tento návrh rozpoutá vlnu protestů mezi anarchisty, avšak na sjezdu v roce 1914 dojde k přijetí Vrbenského návrhu na ustavení „Federace českých anarchistů komunistů“, jehož program má být vypracován komisí pod vedením kamaráda Vrbenského. [Tomek, 1999, str.: 132]

²⁴ Jeden rozdíl mezi anarchisty z 19. stol. a dnešními sympatizanty anarchismu bychom však našli. Volič nerovnal se každý občan. To samozřejmě anarchisté kritizovali. Inklusivní volební právo pro všechny (včetně žen) bez volebních censů je záležitostí poválečnou.

²⁵ Anarchisté vnímali militarismus jako jednu z podmínek fungování státu, která navíc znamená nucenou participaci občanů, tudíž byli samozřejmě proti.

Další vývoj českého anarchismu je však zmražen přicházející válkou. V roce 1918 stojí čeští anarchisté na rozcestí, zda si podržet vlastní „anarchičnost“ či zda se připojit k některému z dalších politických proudů, které hlásají „jiné formy socialismu“. Právě v roce 1918 se koná kongres v severočeském Duchcově, na kterém dojde k odsouhlasení sloučení s československými socialisty, s nimiž anarchisty spojuje „protirakouskost“, ateismus a revoluční podbarvení politického programu. [Tomek, 1999, str.:135]

Tento krok byl mnohými obhajován jako správný, s poukazováním na anarchistické postoje Československé strany socialistické. Již o pár let později dochází k vylučování pravověrných anarchistů z ČSS. Ti se snaží oživit český anarchismus („Volné sdružení anarchistů“ okolo časopisu Bezvládí), avšak bez většího úspěchu a hlavně delšího trvání.

Počátek období ČSR byl pro český anarchismus ústupem z tradičních názorových pozic. Významní předváleční anarchisté jako B. Vrbenský či S.K. Neumann zasedli ve vládě, resp. parlamentu, mnoho lidí hlásících se k antietatistické myšlence anarchismu začalo obhajovat vývoj v SSSR, jako snahu o výchovu pro „volný socialismus“, jenž měl vbrzku vystřídat zaváděný socialismus státní. Revolučnost a praktičnost převáží nad původními myšlenkami a teoriemi. [Tomek, 1999, str.: 142-157]

Během 20. let poté dojde k definitivnímu „pohlčení“ českého anarchismu bolševismem. Po dobu trvání předválečného Československa již zůstane anarchismus marginálním proudem, který, pokud přemýšlíme v kontextu radikální levice, zůstane ve stínu marxistického socialismu. Poté v českých dějinách následuje období dvou, takřka po sobě jdoucích, totalit, které (mimo jiných myšlenkových platforem) znemožní další fungování a rozvíjení anarchismu v naší zemi. Nabízí se otázka, zda můžeme o československém disentu mluvit jako o nositelích anarchistických tezí v tehdy totalitní společnosti. Navzdory skutečnosti, že tato opozice akcentovala lidský individualismus a byla jednoznačně protirežimní, je pravděpodobně nemožné označit ji za anarchistickou. Anarchismus jako takový se tedy v československých podmínkách začal formovat až na přelomu 80. a 90. let.

3. Československý anarchismus po roce 1989

Co se týče českého anarchistického kontextu po roce 1989 je třeba mít na paměti několik specifíků, která ovlivnila atmosféru nově se tvořící společnosti a tím pádem i předurčila vývoj českého anarchismu. Tzv. období před listopadem 1989 bylo dobou levicového totalitního zřízení, což samozřejmě do značné míry zdiskreditovalo, minimálně v prvních letech po Sametové revoluci²⁶, levicovou politiku jako takovou, anarchismus nevyjímaje. Druhým problémem pro politické proudy odlišné od komunistického se stala nutnost překlenout téměř půlstoletí trvající izolaci a dohledávat kontinuitu přerušenu koncem 30. let. Tímto je míněna kontinuita názorová. Neméně důležitá kontinuita personální je samozřejmě zpětně neobnovitelná, což je na jednu stranu zásadní komplikací pro resuscitaci libovolného politického hnutí, na druhou stranu se však otevírá, za standardních podmínek neviděná, šance pro osobnosti, které by se jinak nemusely dostat šanci aktivně se podílet na formování vývoje obnoveného hnutí či strany.

Třetí komplikací, týkající se již samotných anarchistů, se může zdát jistý smysl pro společenskou konformnost, který je v české společnosti, navzdory všemožnému odmítání předlistopadového společenského kontextu, dodnes patrný. Anarchismus je hnutí v mnoha rovinách alternativní, či minimálně nonkonformní a jako takové nemá jedinou pozici ve společnosti, jejíž významná část není schopná či ochotná pozitivně reagovat na alternativu, již jen z důvodu její „alternativnosti“²⁷. Anarchistické hnutí dost možná nikdy nebude mít jinou roli než je role jakési politické alternativy. Pokud je však alternativa apriori odmítána, těžko se budou alternativní, i neanarchistická hnutí zapojovat do společenských procesů.

²⁶ Vzhledem k vývoji české politiky v letech 1990 až 2010 je zjevně nemožné mluvit o přetrvávající nedůvěře k levicové politice. Stejně tak je třeba si uvědomit, že až do dnešních dnů je nedílnou součástí českého politického diskurzu časté vymezování se vůči předlistopadové – komunistické politice a vůči KSČM jako jedinému ryze levicovému subjektu, který pravidelně má své zástupce v parlamentu ČR. Tato přetrvávající, historicky podmíněná, averze vůči čistě levicovým ideálům dodnes komplikuje anarchistům, hlavně jejich kolektivistickému křídlu šanci stát se alespoň částečně relevantní politickou silou, jelikož díky ne nepodobné rétorice jsou anarchisté často s komunisty zaměňováni. To vše navzdory faktu, že většina činných anarchistů v ČR po 1989 se od KSČ ostře distancuje.

²⁷ Je samozřejmě možné namítnout, že jakákoliv alternativa ze své podstaty nebývá přijatelná pro většinu, ale k onomu eventuálnímu odmítnutí by mělo docházet kvůli odmítnutí obsahu, nikoliv formy, jak se tomu dle názoru autora poměrně často děje v ČR.

3.1 Levá alternativa

Prvním levicovým nekomunistickým hnutím v Československu, které začalo vznikat ještě na sklonku předchozího režimu, byla Levá alternativa.

Vznikla v listopadu 1989 jako hnutí usilující o „*pluralitní socialismus, hospodářsko – samosprávnou parlamentní demokracii, přičemž podíl samosprávy měl dále narůstat.*“ [Bastl, 2001, str. 11] Jak už samotný název skupiny napovídá, snahou zastánců LA bylo vymezení se proti vývoji v ČSSR, nicméně při zachování deklarovaných ideálů, které na počátku 90. let. drtivá většina společnosti odmítala.

Mnoho českých anarchistů bylo na počátku 90. let nějakým způsobem spojeno s tímto hnutím. Levá alternativa a její časopis Polarita fungovala jako platforma, na které se mohly profilovat nově se ustavující levicové proudy, včetně např. vznikajícího Československého anarchistického sdružení. Byla to právě LA, která obnovila tradici slavení Svátku práce na Střeleckém ostrově v Praze. [Bastl, 2001, str.: 12] Tuto tradici poté převzali anarchisté a dodnes je 1. květen jedním ze dnů, kdy má český anarchismus prostor a (mediální) možnost pro svou sebe prezentaci. V letech 1992 a 1993 prošla LA velkými personálními změnami a od roku 1993 se její činnost prakticky utlumila. [Bastl, 2001, str.: 15] Dá se říci, že LA splnila svou úlohu – byla platformou, která pomohla mnoha levicově smýšlejícím radikálům s vlastní názorovou identifikací a seznámila nově vznikající českou krajní levici s fungováním (jak ideovým, tak organizačním) podobně naladěných hnutí v zahraničí.

3.2 Československé anarchistické sdružení

Prvním, již ryze anarchistickým sdružením vzniklým na území tehdy ještě ČSSR, bylo od druhé poloviny roku 1989 vznikající Československé anarchistické sdružení. [Bastl, 2001, str.: 18-27] Toto sdružení plnilo pro anarchistické skupiny podobnou roli jako LA pro celou krajně levicovou scénu – šlo o zastřešení nově vznikajících buněk, které se více či méně etablovaly a později se vyprofilovaly v samostatné, často různě názorově vyhraněné organizace. Nově vznikající anarchistická scéna čerpala ze tří základních zdrojů. Prvním zdrojem byla alternativní kultura, hlavně hudební proudy jako punk či „hard core“. Tento zdroj byl v počátku 90. let nejsilnějším motivem anarchistů. Dlužno podotknout, že pro alternativní kulturu znamenaly listopadové události roku 1989 menší změnu než pro řadu jiných částí společnosti, bylo tedy na co navazovat. Teprve druhým motivem, z nějž anarchisté

čerpali, byla politická činnost jako taková. Anarchisté se snažili navazovat na klasiky oboru jako Proudhona či Kropotkina, je však nutné podotknout, že alespoň nějaké povědomí o těchto teoreticích a jejich myšlenkách měla jen část z lidí, kteří se hlásili k anarchismu. Netřeba dodávat, že co se týče primárních knižních zdrojů o anarchismu, byla situace na přelomu 80. a 90. z anarchistického pohledu velmi neuspokojivá²⁸. Třetím zdrojem pro nově se rodící anarchismus byly společenské reakce na právě se uskutečňující změny, jako třeba ekonomické reformy. Nová společnost s sebou přinesla i jevy jako rozevírající se sociální nůžky či nezaměstnanost, což se samozřejmě stalo terčem kritiky všech levicově smýšlejících jedinců, anarchisty nevyjímaje.

ČAS je možné vnímat jako možnost pro mladé politické aktivisty, aby si při setkávání se sobě podobnými lidmi tříbili své názory a vzájemně si je vyměňovali. ČAS počátkem 90. spolupracovalo s LA, resp. působilo pod její politickou kuratelou a skrz tuto pozici se snažilo nastolovat témata jako zrušení základní vojenské služby²⁹, společenská tolerance k psychotropním látkám či práva zvířat³⁰. Samozřejmostí bylo anarchistické odmítání tržního systému, což bylo téma víceméně sdílené i dalšími levicovými subjekty. [Bastl, 2001, str.: 18-19]

Nicméně další rysem, který je dodnes rysem nejviditelnějším, se velmi rychle stal antifašismus. Antifašismus³¹ byl ideou převzatou ze západní Evropy, která zde rychle zakořenila a změnila klima mezi radikály. Těsně po listopadové revoluci můžeme mluvit o smíru mezi zárodky krajní pravice a levice. Tento stav byl jakýmsi odkazem doby před listopadem 1989, kdy se všechny „nesystémové složky“ soustředily na své vlastní působení a společným nepřitelem byl státní aparát. Již během roku 1990 se však díky prosazujícímu se antifašismu tento stav trvale změnil na nekončící svár; anarchisté vs. Pravicoví skinheads. Co se týče anarchistů, viditelným posunem byl

²⁸ Českoslovenští anarchisté čerpali informace hlavně od německé Autonomní scény. Nevelká vzdálenost, překonatelná jazyková bariéra a pověstná radikálnost německých anarchistů, to vše byly důvody pro snahy o tyto kontakty ze strany Čechoslováků. Ve velké míře se jednalo o aktivisty z Prahy, kde díky informační infrastruktuře a tradiční koncentraci mladých a vzdělaných lidí vznikl po revoluci první významnější anarchistický okruh.

²⁹ Toto téma bylo populární zejména na počátku 90. let, kdy anarchisté dokonce vyhlásili „měsíc boje proti armádě“ (9/1991). Zajímavostí se může zdát dvojí anarchistický pohled na reorganizaci ozbrojených složek státu. Část aktivistů horovala za armádu postavené na struktuře milic, druhá část prosazovala, snad trochu překvapivě, vizi profesionálního armádního sboru. Tato tematika však časem ztrácela na důležitosti a v roce 2004 ztratila smysl definitivně, jelikož byla základní vojenská služba zrušena.

³⁰ V případě různých ekologických iniciativ můžeme mluvit o určitém názorovém tápání a obeznamování se s problematikou, která se dříve prakticky neakcentovala. K vytvoření českých obdob ekoanarchistických skupin jako „Animal Liberation Front“ docházelo až později, v průběhu 90. let.

³¹ Ve smyslu antagonismu mezi krajní pravíci a levíci. Odmítání pravicově totalitárních systémů v Československu samozřejmě není nijak vázáno ani na ustavování české anarchistické scény, ani na krach socialismu.

vznik několika skupin, jako Antifašistická fronta či Skupina antifašistické akce, které se definovaly jako antifašistické. [Bastl, 2001, str.: 20-21] Totéž můžeme ostatně říci i o většině českých anarchistů. V létě 1991 došlo k napadení anarchistické demonstrace příznivci Národní obce fašistické, což mělo za následek těžce zraněného anarchistu. [Bastl, 2001, str.: 21] V tento moment se vztahy krajní pravice a levice staly otevřeně nepřátelskými, jak zůstaly ostatně doposavad a to navzdory několika pokusům o smír, jenž byly iniciované ČAS. Aktivitou paralelní s antifašismem měla být spolupráce anarchistů a romských organizací, která však, s výjimkou několika společných demonstrací, nikdy nepřinesla konkrétnější výsledky a postupně se od ní upustilo. Stejně tak neměla dlouhého trvání spolupráce anarchistů a ekologických aktivistů z hnutí Duha, z let 1992 a 1993. [Bastl, 2001, str.: 22-23]

Právě roky 1992 a 1993 byly pro utváření českého anarchistického prostředí důležité. Jednou z prvních šancí, kdy mohlo formující se anarchistické hnutí zaujmout politický postoj k aktuálním záležitostem, byl rozpad Československa. Anarchisté byli zásadně proti. Rozpad federace vnímali jako znevážení odkazu budovatelů společného státu a také tvrdili, že vznik dvou samostatných států je jen cestou pro vládnoucí třídu, jak si nově rozdělit mocenské pole.

Druhá záležitost, která ovlivnila vnímání a tím i vývoj českých anarchistů, se týkala prohlášení „Revoluční partyzánské autonomie“ v časopise A-Kontra. Tato platforma se ve svém prohlášení hlásila k odkazu městských guerill z jiných míst Evropy a ohlašuje začátek ozbrojeného boje. [Bastl, 2001, str.: 24] Chvilková pozornost médií a politiků, kterou si tento ojedinělý a v reálu nenaplněný výkřik vysloužil, vedla k vykreslení anarchistů jako teroristů, což logicky anarchistickou scénu zdiskreditovalo. Je možné se domnívat, že akt uveřejnění takového prohlášení souvisel se soubojem několika skupin na krajní levici. Motivací pro zveřejnění tohoto prohlášení měl být finanční úplatek od KSČM pro Jakuba Poláka, šéfredaktora A-Kontra. KSČM se touto cestou snažila pošpinit LA³², jejíž vedení nebylo v tuto dobu nakloněno spolupráci s komunisty. Reakcí na rozpoutanou aféru měl být rozhovor s členkou RAF, který však byl těsně před vydáním zcizen z redakce A-Kontra. [Bastl, 2001, str.: 24] V rychlém sledu následovalo zatčení Petra Wohlmuta, jednoho z redaktorů časopisu a představitele české anarchistické scény, kvůli podezření ze spáchání atentátu na tehdejšího předsedu KSČM Jiřího Svobodu. Wohlmutovi nebyl skutek prokázán, ale

³² Výtisk A-Kontra, ve kterém bylo ono prohlášení, byl distribuován na tiskové konferenci LA. Navíc LA byla známa svým zaštiťováním anarchistických akcí.

české anarchistické hnutí se dostalo do obecného povědomí jako stěží akceptovatelná entita, což byl rozdíl oproti době před podzimem 1992.

Postupem času začaly v ČAS vznikat skupinky, které dospěly k specifitějšímu pohledu na anarchismus. Jmenujme např. anarchoindividualistickou Frontu individuální svobody či anarchokomunisty z pražského P.R.A.K.u. Šlo však vesměs o malé skupinky, které nedosáhly (mnohdy ani nechtěly) většího vřhlu ve společnosti, ani vlivu mezi anarchisty. Pro mnoho aktivistů té doby měl anarchismus jen kulturní rozměr a jen nemnoho z nich se k anarchismu hlásilo/hlásí i po letech. Jistým pojítkem tehdejší anarchistické scény byly časopisy, zejména A-Kontra³³. Právě vzrůstající napětí mezi A-Kontra a částí anarchistů vedlo k postupnému útlumu ČAS a také pozastavení vydávání A-Kontra, což mělo za následek přeorganizování anarchistické scény. Dá se říci, že s rozpadem ČAS skončila organizace, resp. platforma, kterou bylo možné označit za přijatelnou pro všechny příznivce anarchismu.

3.3 Anarchistická federace

První významnější organizací, která se vyprofilovala z ČAS byla Anarchistická federace. AF vznikla v dubnu 1992 a hlavním motivem pro její ustavení byly personální spory uvnitř ČAS a nesouhlas s prokomunistickými postoji lidí okolo Jakuba Poláka³⁴. [Bastl, 2001, str.: 27] AF v tomto postoji podpořil kolektiv jiného anarchistického časopisu - Autonomie, který se později stal hlavní tiskovinou AF. V této době vznikají i další samostatné skupiny např. Svaz autonomních skupin či Free ego. AF byla poměrně volnou organizací, která se sama nijak ostře nedefinovala a její relevance na poli politiky nebyla nijak zásadní. AF byla vnímána spíše jako pokus změnit anarchistickou scénu, např. tím, že se pokusí oprostít od osobních rozepří a vymezí se vůči KSČM. Jako taková byla vítána.

Po rozpadu Československé federace můžeme mluvit o definitivním anarchistickém odmítnutí spolupráce s KSČM a o trvajícím nesouhlasu se základní vojenskou službou. Aktivity anarchistů té doby se dají označit v mnoha případech za antifašistické nebo vystupující proti společenskoekonomickému zřízení. Krajní levice se v této době čím dál více vymezovala vůči pravicově orientovaným skinheads a také vůči státním orgánům, které, dle jejího názoru, nepostupovaly proti krajní pravici dostatečně

³³ Tento časopis v době své největší slávy (v roce 1992) dosahoval několikatisícového výtisku.

³⁴ Ostatně spory Jakuba Poláka se zbytkem redakce, mimo jiné ohledně údajného finančního daru od Radima Valenčíka, představitele KSČM, značně přispěly k rozpadu původní redakce A-Kontra na jaře 1993.

razantně. V létě 1994 došlo k vraždě anarchisty Zdeňka Čepely, což vyvolalo řadu protestních demonstrací, na kterých se mimo jiné podílela i AF. V této době můžeme také pozorovat jasnější dělení anarchistické scény na dvě větve; kulturně – sociální a politickou. [Bastl, 2001, str.: 28-30]

V této době si anarchisté si začínali uvědomovat, že jejich dosavadní působení je poměrně mělké a schází mu politické ukotvení či alespoň koncepce řešení společenských problémů. Jednou ze snah o řešení, jak tento stav české anarchistické scény napravit, bylo zviditelnit v našem prostředí do té doby nedostatečně známý anarchistický proud – anarchosyndikalismus³⁵, který se později stal důležitou doktrínou českého anarchismu.

3.4 Počátky českého anarchosyndikalismu

Prvním polistopadovým pokusem o prosazení anarchosyndikalismu v českých podmínkách bylo založení Frakce anarchosyndikalistů v rámci ČAS v roce 1990. Tato skupina však neměla delšího trvání. Založení souvislé linie českého revolučního syndikalismu se událo o rok později, v březnu 1991, kdy byla v rámci bojů v LA ustavena Anarchosyndikalistická autonomní skupina. [Bastl, 2001, str.: 34] Tato skupina se hlásila k odkazu odborářských skupin z doby před 1. světovou válkou. Jejím deklarovaným cílem bylo šíření myšlenky ekonomické a územní samosprávy bez potřeby státu a bez hospodářského útlaku. Zastánci této myšlenky počítali s brzkým ustavením radikálních odborů a postupným vydělením skupiny jako samostatné platformy. Na Anarchosyndikalistickou autonomní skupiny v roce 1992 navázala svým vznikem Anarchosyndikalistická iniciativa, která se vydělila z upadajícího ČAS. ASI se stala další anarchistickou platformou, nezávislou na ostatních skupinách (byť s nimi příležitostně spolupracovala). ASI se díky článkům Andreje Funka v A-Kontra podařilo navázat spolupráci i s mimopražskými aktivisty, kteří se na této myšlence začali také podílet. [Bastl, 2001, str.: 34-35] ASI byla ve své podstatě jakýmsi přípravným výborem, který měl připravit podmínky pro vznik nového uskupení – pozdější Anarchosyndikalistické federace. Samotná AF vznikla na jaře 1994.

Důležitým momentem pro celý český anarchosyndikalismus, potažmo anarchismus, bylo uspořádání setkání „východ – západ“ v Praze, v létě 1994. Tato akce

³⁵ Revoluční syndikalismus byl představován i skrz překlady materiálů „International workers association“, které vycházely v A-Kontra, zejména díky práci redaktora A. Funka.

byla organizačně zaštitěna AF, což jí později dopomohlo k členství v IWA. [Bastl, 2001, str.: 35]

Anarchosyndikalisté se také zasadili o založení syndikalistického odborového svazu - „Nezávislé radikální odbory – Solidarita“. Tyto odbory měli být politicky neutrální protiváhou vůči majoritním odborovým hnutím. NRO – Solidarita si však ani mezi příznivci krajní levice nedokázaly zajistit dostatečnou podporu a díky nevelkému zájmu o členství byly po několika měsících rozpuštěny. Podobným neúspěchem skončily plány o obnovení federální spolupráce Čechů a Slováků, o kterých se uvažovalo v roce 1996. Další obnovení kontaktů nastalo až v letech 1997-1998 ve spojitosti s Federací sociálních anarchistů. Na konci roku 1995 došlo uvnitř AF k roztržce, kdy redakce listu „Syndikalista“³⁶, který byl hlavní tiskovinou AF, navrhla změnu AF, která by se vzdala anarchistické rétoriky a stala se politicky neutrální revolučně syndikalistickou skupinou. Výsledkem byl rozkol, který vedl k odchodu většiny moravských členů z AF. AF jako taková prakticky zaniká v roce 1996, kdy se spojuje s nově vznikající Českou anarchistickou federací a stává se Anarchosyndikalistickou frakcí ČAF. [Bastl, 2001, str.: 37]

3.5 Česká (Československá) anarchistická federace

Česká anarchistická federace byla založena v srpnu 1995 a měla ambice být novou zastřešující organizací českého anarchismu. ČAF byla založena okruhem aktivistů okolo časopisu „Svobodná mysl“, jenž vznikl týž rok. Dá se říci, že ČAF se začala skládat z bývalých sympatizantů ČAS a většiny členů AF, která pod ČAS vytvořila vlastní anarchosyndikalistickou frakci. [Bastl, 2001, str.: 37]

Již od počátku tohoto hnutí se však projevoval rozpor v chápání anarchismu. Postupem času došlo k vymezení dvou přístupů, které se později ukázaly jako stěžejní slučitelné. První, autonomistický přístup, je postaven na principu negativní svobody a upuštění od revolučnosti vlastních myšlenek. Vyznavači tohoto pojetí bývají označováni za anarchisty životního stylu. Druhý přístup se vyznačuje většími sklony ke kolektivismu, prosazováním principu pozitivní svobody a akcentováním nutnosti změnit současný stav společnosti. Část anarchistů, která se identifikovala druhým, politicko – sociálním pojetím anarchismu, se později od sotva vzniklé ČAF distancovala a

³⁶ Co se týče dalších anarchosyndikalistických tiskovin, tuto úlohu částečně plnil časopis A-Kontra (Funkova rubrika „zpráva pro anarchosyndikalisty“), ASI vydala dvě čísla bulletinu „Hlas přímé akce“, jehož vydávání bylo poté pozastaveno a obnoveno až Federací sociálních anarchistů.

zakládala jiné skupiny. Jako jeden z úhelných kamenů, který rozdělil anarchisty na dvě části, může být vnímána stat' M.Bookchina „Sociální anarchismus nebo anarchismus jako životní styl? Nepřeklenutelná propast.“ [Bastl, 2001, str.: 40,50]

Identifikace s touto statí se rovnala odmítnutí kurzu ČAF, o kterém se dá říci, že byl autonomistický.

Mezi principy, ke kterým se ČAF hlásila, patřilo odmítnutí bolševismu i kapitalismu jako systémů, které znamenají vládu privilegované skupiny. Stejně tak byl vyjádřen nesouhlas s parlamentní demokracií, která byla označena za snahu tento fakt skrývat a legitimizovat. Stát byl ČAF považován za ochránce výrobních prostředků a soukromého majetku, což mělo být synonymem pro krádež a vykořisťování. Federace se dále ohradila vůči ničení přírodních zdrojů a údajné snaze zachovat nerovnost mezi severem a jihem.

Alternativou, kterou ČAF nabízela, byla společnost postavená na místních samosprávách, které by se skládaly ze všech obyvatel. Jakýkoliv zastupitel by byl okamžitě odvolatelný. Ekonomickým receptem bylo spontánní vytvoření autonomních regionů na základě historické spádnosti. Došlo by také k zavedení samosprávy pracujících, kteří by dostali možnost ovlivňovat výrobu. Jakákoliv produkce by měla být ekologicky šetrná.

Jako prostředky k dosažení těchto priorit jsou přijaty anarchosyndikalistická či anarchokomunistická cesta. Pomoci k tomu má informační kampaň, která má jednak vysvětlovat a šířit anarchistické ideály a také demaskovat aktuální společenský systém. Definitivním úspěchem je svržení státu a odstranění tržního hospodářství. Jako hlavní aktuální cíl je však určeno propagování myšlenek publikační a obecně kulturní činností. Následně pak blokády, stávky a demonstrace.

Na jaře 1997, kvůli přijetí členů ze SR a navázání kontaktů právě se Slovenskem, mění federace svůj název a stává se Československou anarchistickou federací. [Bastl, 2001, str.: 42]

Co se týče reálného vlivu autonomního proudu, jehož ztělesněním je ČSAF, můžeme mluvit o aktivitách jako je pořádání koncertů, happeningů či jiných kulturních akcí. Tyto akce mívají zpravidla svůj podtext, který obsahuje sdělení pro širší veřejnost. Politický rozměr takovýchto akcí je většinou velmi omezený a zpravidla se jedná o zaujetí postoje k aktuálnímu problému. Autonomní hnutí je možné vnímat jako platformu, kde dochází k různým formám spolupráce a pomoci mezi rozdílnými společenskými skupinami, které často není možné označit za anarchistické, např.

ekologická hnutí, organizace bojující proti diskriminaci všeho druhu atd. Obecně je autonomistický proud vnímán jako nerevoluční část anarchistického hnutí³⁷.

Vzhledem k faktu, že ČAF, resp. ČSAF se projevila spíše jako autonomistické sdružení, musíme se ptát, jaký byl vývoj druhé, sociálně-politické větve anarchismu. Aktivisté, kteří se klonili k tomuto přístupu, začali postupně ČSAF opouštět. Jako první se v roce 1996 oddělila skupina „Solidarita“. O rok později ji následovali další anarchisté, kteří se rozhodli založit „Severočeskou libertinskou federaci“, jež se však zanedlouho rozpadla a její členové se rozhodli vstoupit do nově vzniklé Federace sociálních anarchistů³⁸. Samotná FSA byla založena koncem roku 1997 po roztržce mezi příznivci obou pohledů na anarchismus v rámci ČSAF. [Bastl, 2001, str.: 44]

Po tomto rozkolu můžeme mluvit o jistém uklidnění situace v ČSAF, která se stala jednou nejvýznamnějších skupin v levé části levicového spektra. Od té doby je ČSAF zastřešující organizací pro rozličné alternativní aktivity, ať už ekologického, genderového či obecně společenského zaměření. ČSAF zaujímala poměrně pozitivní či alespoň neutrální vztah k ostatním radikálně levicovým skupinám, s výjimkou FSA, nicméně i s ní občasně spolupracovala. Členové ČSAF stáli také za obnovením vydávání A-Kontra.

3.6 Český sociální anarchismus

Co se týče sociálně – politického křídla anarchistů, první anarchistickou skupinou, která se začala konstantně věnovat politické činnosti, byla již zmíněná Solidarita. Toto moravské sdružení bylo postavené na myšlence radikálního syndikalismu a zároveň opuštění čistě anarchistické rétoriky, resp. pohledu na svět. Lidé ze Solidarity nenapínali své síly k obhajování „pravé anarchičnosti“ sebe sama, jak se tomu ve větší či menší míře dělo u ostatních skupin, ale snažili se působit přímo mezi zaměstnanci v průmyslu. Působení Solidarity bylo založené na kritice společenských poměrů po listopadové revoluci, jejíž cíle nebyly, dle aktivistů Solidarity naplněny a ideály byly pomalu opuštěny. Dále tvrdili, že, životní úroveň se zvýšila pouze určité skupině obyvatel a možnost ovlivnění situace ve státě je stále velmi limitovaná. Receptem nabízeným Solidaritou měla být síť syndikátů, které by byly řízené zdola a

³⁷ Je na místě vysvětlit pojem „militantní autonomové“, který se vyskytuje v literatuře. Jedná se o individualistický proud, k němuž se hlásila např. Fronta individuální svobody (FIF). Náplní činnosti těchto aktivistů má být prosazování autonomistických postojů násilnou cestou. Je možné se domnívat, že za několika útoky z počátku 90. let stála právě FIF.

³⁸ FSA (později FAS) zůstala v severních Čechách tradičně silná.

dohromady tvořící federaci. Mezi cíle této federace by patřily následující teze. „*Decentralizace státní moci do federativní republiky..daňové reformy posilující pravomoci obcí, kolektivní vlastnictví podniků, družstev a služeb na základě dobrovolné spolupráce a řízení všech podniků radami pracujících.. úplná sociální, politická i ekonomická rovnost pro ženy a všechny diskriminované skupiny, etnické menšiny a mezinárodní spolupráce pracujících lidí v boji proti sociální nespravedlnosti, nesvobodě, ekologické katastrofě, hladomorům a válkám.*“ [Bast, 2001, str.: 47] Je také nutné zmínit, že Solidarita se distancovala od KSČM a podporovala plnou možnost svobodného projevu³⁹.

Solidarita se nikdy nevyjádřila proti spolupráci s jinými subjekty (např. odborovými svazy), ani ostatními skupinami vyznávající krajně levicové názory. Solidarita dokonce opustila strategii odmítání spolupráce s oficiálními strukturami státu a zástupci zaměstnavatelů. Za to si vysloužila ostrou kritiku od FSA, členské skupiny MAP/IWA. Samotná MAP/IWA již dokonce několikrát přistoupila k vyloučení organizací, které dle jejího názoru opustily anarchistický kurz. Samotná Solidarita se snažila zapojovat do řešení různých industriálních konfliktů, počátkem 21. stol. však její vliv zeslábnul.

3.7 Antifašistická akce

Při výčtu českých anarchistických skupin není možné opomenout Antifašistickou akci. Má poměrně specifické postavení - je apriori zaměřená proti fašismu a neonacismu, propagace anarchistických myšlenek je svým způsobem sekundární záležitostí.

Antifašismus jako rozměr anarchistické činnosti byl do ČR importován už zkraje 90. let, avšak teprve v roce 1996 došlo k založení české odnože Antifašistické akce. Důvodem pro ustavení této jediné militantní, krajně levicové organizace působící v ČR, byl nepřiměřený policejní zákrok v klubu Propast na jaře 1996. [Bast, 2001, str.: 56] Předehrou pro založení české AFA tedy nebyl střet s krajní pravicí, jak by bylo možné očekávat, ale konfrontace s násilím státních složek. V polovině 90. můžeme mluvit o utlumené aktivitě krajně pravicové scény, tím pádem i o nízké míře násilí v podání krajní levice. Konec 90. let však byl ve znamení neonacistické ofenzívy, což mělo za následek vznik buněk AFA na mnoha místech ČR.

³⁹ Což je mimo jiné rozdíl mezi Solidaritou a trockistickou Socialistickou solidaritou.

Cíle AFA se dají shrnout do následujících bodů. Prvním z nich je ochrana prostoru pro revolučně anarchistická hnutí, podpora šíření jejich myšlenek a podpora společenského odmítání neonacistických skupin a násilí státních složek. S tím souvisí snaha jakýmkoliv prostředky potlačit možnosti krajně pravicové scény na její prezentaci. Dalším vytčením úkolem je monitoring neonacistických aktivit v ČR. AFA si také klade za cíl šířit myšlenku militantního antifašismu skrz přednášky, koncerty či propagační materiály. [Bastl, 2001, str.: 56-58] Význam AFA, jako militantní složky českého anarchismu, rostl s důležitostí „kontra demonstrací“, což je snaha anarchistů rušit krajně pravicové demonstrace pořádáním vlastních akcí s identickým časem a místem konání. Význam „kontra demonstrací“ rostl hlavně díky faktu, že klasicky vedené mítinky oslovovaly již oslovené aktivisty a nové nelákaly. Podotkněme, že narušování srazů krajní pravice je také mediálně vděčnou záležitostí, skrz kterou je možné představit alespoň tento, antifašistický, rozměr anarchismu.

AFA jako skupina deklarující „revolučnost“ svých tezí, měla již od dob svého vzniku blízko k FSA⁴⁰. Je možné říci, že FSA, resp. AFA tvořily v 90. anarchistický blok, který byl schopný a ochotný konfrontace kvůli svým ideálům, kdežto druhá část anarchistů měla k prosazování svých ideálů v praxi komplikovanější vztah. Tento vývoj předznamenal společnou budoucnost obou skupin o pár let později.

⁴⁰ Přesněji je mluvit o postupném sblížení FSA a AFA.

4. Federace sociálních anarchistů/Federace anarchistických skupin

4.1 Vývoj

Názorové napětí⁴¹ v ČSAF mezi křídlem orientovaným autonomisticky („na životní styl“) a politicko – sociálně profilovanou skupinou skončilo koncem roku 1997 odtržením skupiny anarchistů, kteří, ovlivněni mimo jiné Murryaem Bookchinem a jeho esejem „Sociální anarchismus nebo anarchismus jako životní styl? Nepřeklenutelná propast.“, založili Federaci sociálních anarchistů. Šlo o anarchosyndikalistické hnutí, odkazující se na tradici Platformy⁴², které postupem času šlo k anarchokomunismu. V březnu 1997 vychází ve Svobodné práci⁴³ článek „Rozvracíme scénu, ale upevňujeme hnutí“ [SP č.11. in Reinders, 2003, str.: 10], kde je zmíněno několik bodů, které nově vzniklá federace vyčítá ČSAF a uvádí je jako důvody k rozkolu. Mezi tyto důvody patří přílišná názorová vágnost ČSAF, která dle názoru odtržených anarchistů je přílišně ekologicky a „protitechnologicky orientovaná“⁴⁴ či odmítání pacifismu, který je pro revoluční skupinu, hlásící se mj. k militantnímu antifašismu, nepřijatelný. V neposlední řadě jde také o sebeidentifikaci nově vzniklé skupiny, která chce být platformou pro „všechny svobodomyšlné námezdně pracující“, nikoliv hnutím pro alternativní mládež, jak FSA označuje ČSAF. [Reinders, 2003, str.: 11] FSA se po odloučení od ČSAF stala členskou sekcí IWA a to díky ASF, většina jejíž členů se stala členy nového sdružení.

Zmíněná snaha odkázat⁴⁵ na Platformu byla jednou z nejvážnějších názorových rozepří, která rozdělila český anarchismus na dvě linie. FSA tvrdila, že český

⁴¹ Tento stav dobře dokumentuje fakt, že v ČR fungovaly dvě pobočky „Anarchist black cross“ (Anarchistický černý kříž), což je mezinárodní anarchistická iniciativa snažící se pomáhat spřízněným aktivistům, kteří jsou nějakým způsobem perzekvováni. Navzdory nekonfliktní podstatě ABC a faktu, že v ČR je jen několik set přesvědčených anarchistů, docházelo během fungování FSA/FAS k dvojímu fungování této iniciativy v Čechách.

⁴² „Organizační platforma libertariánských komunistů“ byla manifestem vydaným v polovině 20. let 20. stol. anarchisty, kteří pocházeli ze zemí tehdejšího SSSR a po událostech předchozích let žili v exilu. Jádrem této výzvy byla myšlenka o určité hierarchičnosti anarchistických skupin, které by, po tomto přeorganizování, byly schopné většího prosazení sebe sama a tím i myšlenek anarchismu. Tato idea se odklání od tradičního anarchistického pohledu na organizaci jakéhokoliv sdružení a má proto mezi anarchisty jak zastánce, tak odpůrce.

⁴³ Jde tiskovinu odkazující, mj. názvem na „Svobodnou mysl“. Tato návaznost je naznačena i číslováním Svobodné práce, které začíná na cifře 11, zatímco poslední Svobodná mysl měla pořadové číslo 10.

⁴⁴ Vztah k odpůrcům moderních technologií a ekologickým aktivistům v rámci anarchistického hnutí vychází z eseje M.Bookchina „Sociální anarchismus nebo anarchismus jako životní styl: nepřeklenutelná propast.“ (viz. níže)

⁴⁵ Např. Svobodná práce č 12, 4/1998.

anarchismus se nachází v krizi, která je řešitelná přeorganizováním, pevnějším vymezením názorových kontur a přijetí tezí o směřování k anarchokomunistické společnosti. [Reinders, 2003, str.: 14-15]

FSA akcentovala i v původní Platformě libertariánských komunistů zanesené ztotožnění anarchismu a svobodného komunismu, což v přeneseném slova smyslu znamená, že jedinou správnou variací na anarchismus je anarchismus uchopený kolektivisticky, resp. anarchokomunisticky. Za tento postoj je FSA ostře kritizována mj. ČSAF, která tuto tezi odmítá. ČSAF vnímá anarchismus jako platformu pro naplnění ideálů svobody ve všech (i ryze individualistických) rovinách tohoto slova a snahu FAS viděla jako tendence, které mají vést k nepřijatelnému „utužení“ poměrů v českém anarchistickém hnutí. Tento rozpor v pohledu na organizování anarchistů v Čechách se již nikdy nepodaří překonat a projeví se opět v roce 2003, kdy se, nyní už FAS, bude snažit o přeorganizování českých anarchistů.

Obecně je možné říci, že 90. léta se ze strany FSA dají vnímat jako snaha vymezit se takřka proti všem ostatním. Kromě ČSAF se FSA dostala do střetu např. i se Socialistickou solidaritou, trockistickou⁴⁶ organizací, jejíž členové se v roce 1998 pokoušeli narušit mítink spolupořádaný FSA v Mostě. Reakce FSA vydaná v listopadové Svobodné práci byla následující; „... *Na brzkou shledanou, při které Vám předložíme pádný důkaz, že již nikdy se nebude opakovat masakr kronšadtského povstání... P.S: Nedávno jsme zašli do obchodu s horolezeckými potřebami. Pan Šanda (vůdce trockistů) jistě chápe.*“ [SP č. 14, 11/1998, str.: 3]

Vztah FSA k ostatním anarchistickým organizacím měl kromě ideové roviny i rovinu osobnější. V roce 1998 se anarchista Michal Patera bránil napadení neonacisty střelnou zbraní, za což byl následně vazebně stíhán. Po svém propuštění se nechal slyšet, že všichni kromě FSA, ho nechali bez jakékoliv podpory. Dále dodal, že FSA je jedinou anarchistickou organizací v republice. [SP č.16 in Reinders, 2003, str.: 23]

FSA byla organizací zaměřenou mimo jiné i na militantní antifašismus, což byl fakt, který federaci spojoval s AFA – jedinou anarchistickou skupinou, se kterou měla federace vzájemně dobré vztahy.

⁴⁶ Mezi trockisty a anarchisty panuje vzájemná averze. Trockisté anarchistům vyčítají údajnou apriorní lživost pro mladé aktivisty a neschopnost smysluplné levicové politiky. Opačným směrem putují výtky ohledně vztahu k lidské svobodě a práva na svobodný projev. Za nejcitlivější bod ve vztazích mezi anarchisty a trockisty bychom mohli označit „Kronšadtské povstání“. Krvavé potlačení námořnické vzpoury v Kronšadtu v roce 1922 vojáky je anarchisty považováno za jeden z nejhorších příkladů vynucení státní moci. Trockisté mají k této události opačný vztah.

„Všudypřítomné namátkové fyzické napadání naziskinheads dobře organizovanými a připravenými skupinami antifašistů je jedna z cest, jak oddělit širší vrstvu mladých naziskinheads od tvrdého jádra jejich vůdců a veteránů a následně je vytlačit z ulic.“ [SP č. 16 in Reinders str.: 25]

FSA se poměrně rychle vyprofilovala jako radikální uskupení. Právě přístup k násilí byla další linie, která rozdělovala pacifismu nakloněné autonomy a násilí se nevyhýbající sociální anarchisty⁴⁷. Podotkněme také, že mnoho členů FSA mělo již delší zkušenosti s anarchismem z AF či ČSAF. V této době již také můžeme mluvit o obecně vyhraněnějším anarchismu – koncem 90. let bylo mnohem více pramenů, které umožňovaly načerpat informace a tím pomoci se sebeidentifikováním aktivistům, kteří se cítili anarchismem osloveni. Jisté názorové tápání z období těsně po revoluci již bylo překonáno.

Ona sebeidentifikace a vymezování se, se projevilo situací, která nastala při 7. setkání „Východ – Západ“, které se uskutečnilo v ČR a za jehož organizováním stála FSA. FSA se krom jiných rozhodla nepřizvat ostatní anarchistické skupiny. Na tomto jednání se FSA přihlásila k tzv. FORA modelu⁴⁸, což je model sdružující pouze sociální anarchisty a anarchokomunisty, není tedy přístupný všem pracujícím, což by byl klasický syndikalistický model⁴⁹.

U FSA by jako příklad názorového zrání mohl být uveden fakt, že FSA začínala stavět politické cíle (revoluci) nad případně vydobyté ekonomické výhody pro pracující, což může být vnímáno jako posouvání se od anarchosyndikalismu k anarchokomunismu. *„Naším cílem není dobře placená, ale svobodná práce.“* [SP č.16 in Reinders, 2003 str.: 22]

V roce 2001 založila odborový svaz Rovnost⁵⁰, jenž měl být anarchistickou alternativou k již etablovaným svazům. Cílem OS Rovnost bylo pomoci vybudovat

⁴⁷ Např. během pražských zasedání MMF/SB a NATO FSA obhajovala násilí v ulicích, kdežto zastřešující INPEG se k této otázce stavěl zdrženlivě.

⁴⁸ Podle argentinské anarchosyndikalistické skupiny „Federation obrera regional Argentina“ [Rocker, 2001, str.: 36]

⁴⁹ Za tímto striktním dělením na „politické“ a „nepolitické“ odboráře můžeme vidět historickou reminiscenci z 20. let 20. stol., kdy se apolitičtí syndikalisté, narozdíl od radikálního křídla, nepostavili proti vstupu CNT do republikánské vlády, čímž oslabili důvěryhodnost anarchismu ve Španělsku. Můžeme najít i anarchisty, kteří jsou přesvědčeni, že lepší výchozí postavení anarchistů by jim později mohlo pomoci k úspěšnějšímu odporu proti gen. Francovi.

⁵⁰ Právě založení odborového svazu, který měl fungovat jako jedna z pracovních skupin federace, může být vnímáno jako jistý „krok stranou“ z cesty od anarchosyndikalismu k anarchokomunismu. Dá se totiž předpokládat, že pokud by se OS Rovnost stal funkčním zástupcem pracujících, tj. prosazoval by jejich (ekonomické) zájmy, jejich zájem o revoluci by se úměrně tomu umenšoval.

anarchokomunistickou společností. [Reinders, 2003, str.: 26] OS Rovnost se chtěl vyhnout jednání s politiky a skrz „přímé akce“ prosazovat u zaměstnavatele své požadavky. V krátkodobém horizontu bylo cílem OS Rovnost bojovat za lepší pracovní podmínky⁵¹ pro zaměstnance, dlouhodobým úkolem OS Rovnost bylo dopomoci vzniku anarchokomunistické společnosti, kde by OS zastával roli distributora. OS Rovnost byl zaregistrován MV, nicméně jeho vize se nepodařilo naplnit. Denním tiskem proběhly zprávy, že někteří pracující ze strachu před sankcemi svých zaměstnavatelů vstup do OS Rovnost skrývali. [Reinders, 2003, str.: 34]

Začátek nového století se nesl v duchu příprav na zasedání MMF/SB, což přehlušilo ostatní témata.

O tom, že v českém anarchistickém hnutí dochází k další změně, svědčí rok 2001, kdy v rámci FSA vzniká antifašistická skupina, která má podobné zaměření jako samotná AFA – monitoring, propagace antifašismu i např. přes kulturní akce. Ve stejné době také začínají být členové FSA⁵² v užším kontaktu i se zástupkyněmi Feministické skupiny 8. března, což se projevuje mimo jiné i na publikační činnosti samotné federace.

V roce 2003 jako výsledek tohoto sblížování vykrytalizuje přerod Federace sociálních anarchistů na Federaci anarchistických skupin. Fakticky jde o vstup členů AFA a některých nových aktivistek do FSA, která je vzápětí přejmenována na FAS. Důvody byly genderové („Federace sociálních anarchistů“ evokuje muže - anarchisty) a praktické; plurál v novém označení vypovídá o nové struktuře anarchistického uskupení⁵³.

Jako důvody pro tuto syntézu můžeme vidět dlouhodobější blízkost mezi FSA a AFA, která ve federaci viděla partnera odmítajícího pacifismus, který navíc podkládal militantní antifašismus jinými projekty. AFA vstupem⁵⁴ pod křídla FSA získala organizační oporu ve skupině, jejíž členové měli více zkušeností např. s vydáváním tiskovin. Z pohledu FSA byla tato integrace jiných anarchistických skupin pokusem o naplnění odkazu Platformy, tj. snahou o vytvoření silného, ideově koherentního uskupení, které bude mít potenciál působit na většinovou společnost.

Dalším krokem v této cestě mělo být v letech 2004 a 2005 navázání rozhovorů s Anarchokomunistickou alternativou, které měly vést k integraci AKA do federace.

⁵¹ Jedním z témat, které FSA skrz OS Rovnost předestřela, byl např. návrh na 30-ti hodinový pracovní týden.

⁵² Např. díky akcím jako „Antifa camp“, kde se vzájemně setkávají.

⁵³ Rozhovor s Petrem Wohlmutem.

⁵⁴ Nešlo o spojení či zahrnutí AFA pod federaci. Každý člen AFA vstoupil do federace individuálně. Většina z nich to udělala během jediného sjezdu.

Tato možnost by opět posunula FAS kýženým směrem a stvrdila by určitý posun k anarchokomunismu⁵⁵. Tato možnost však nebyla na sjezdech odhlasována a ukázalo se, že FAS, do které zejména díky antifašistům přistoupilo mnoho nových členů, nebude schopná se vnitřně ujednotit a fungovat na původně deklarovaných anarchisticko – sociálních principech. Ukázkou krize, do které se federace dostala, může být i fakt, že od roku 2004 přestala vycházet Svobodná práce. I samotní představitelé FAS v *Prohlášení o ukončení činnosti FAS*, které vyšlo v roce 2007, mluví o federaci jako o „delší dobu jen uměle udržovaném stínu“. Navíc jako nejaktivnější období federace vidí roky 1997 – 2002, tedy před onou přeměnou na FAS.

4.2 Politika FSA/FAS

„Federace sociálních anarchistů je organizací lidí, kteří chtějí zničit kapitalismus a stát. FSA je organizována na územním a profesním základě.. spojuje lidi různých sociálních skupin jako studenty, nezaměstnané nebo důchodce.. naše aktivity jsou založené na principu přímé akce.. naše rozhodování je činěno členstvem. Funkce jsou volené a kdykoliv odvolatelné, nemají rozhodovací pravomoc, vykonávají jen svěřený, konkrétní mandát.“ [SP 2/2001, č. 21, str.:8]

Sociální anarchisté z FSA odmítali parlamentní demokracii jako systém, udržující panující poměry, jež jsou determinované výrobními vztahy. Avizovaným cílem aktivistů z FSA bylo dovršení třídního boje revolucí a vytvoření nové společnosti. Proto bylo nutné šířit informace mezi pracujícími a tím v nich znovu budit jejich třídní vědomí. Tato činnost měla probíhat skrz malé skupinky aktivistů, které se později měly rozšířit a vytvořit revoluční odborové skupiny.

Tyto vzniklé syndikáty měly za úkol připravit pracující na budoucí převzetí a řízení výrobních prostředků. Paralelní strukturou, která měla být ustavena, byla struktura spotřebitelů, která byla organizována formou komun. Obě struktury byly uspořádány federalisticky a řízeny zdola⁵⁶. Zatímco syndikáty měly být soustředěny na výrobu, komuny měly plnit, kromě statutu spotřebitelského svazu, další sociální funkce – zajišťovat zdravotnictví, školství atd.

⁵⁵ Ten byl patrný již dříve, nicméně spojení s AKA by tento proces završilo. Ono již zmiňované posouvání se od anarchosyndikalistických postojů k anarchokomunistickým, je ještě zřejmější, pokud si uvědomíme, že mnoho (mnohdy i čelných) členů FSA/FAS prošlo v 90. letech Anarchosyndikalistickou iniciativou.

⁵⁶ Možná odvolatelnost funkcí a fakt, že žádný post není spojen s finanční odměnou.

Kromě těchto definitivních cílů, následujících po vítězné revoluci, měly buňky sociálních anarchistů i krátkodobější cíle jako byl boj za zlepšování pracovních podmínek či zvyšování mezd. Jako legitimní nástroj pro uskutečňování svých cílů považovala FSA různé formy přímé akce⁵⁷ – bojkoty, stávky aj. Sociální anarchisté odmítali ustupování státnímu aparátu či kompromisní včleňování se do jeho struktur. Eventuelní ozbrojenou podporu revoluci měly zajistit milice pracujících. Po vítězné revoluci by bylo nutné kromě budování výše zmíněné společnosti šířit ideje dále – pojetí nového řádu bylo internacionální. [Bastl 2001, str.: 51-53]

4.3 Kořeny postojů FSA/FAS

Federace sociálních anarchistů již svým názvem odkazovala na eseje amerického teoretika anarchismu Murraye Bookchina, jehož stať „Sociální anarchismus nebo anarchismus jako životní styl? Nepřeklenutelná propast.“ významně dopomohla názorovému vymezení FSA a také dala federaci jméno.

Bookchin v této práci popisuje anarchismus jako myšlenkový proud, který byl dle jeho soudu původně akcentující negativní svobodu („od“), což mu za časů ranných myslitelů anarchismu jako Godwin či Proudhon poskytovalo spíše individualistické zbarvení. Během 19. stol. se díky Bakuninovi či Kropotkinovi anarchismus posunul spíše ke kolektivistickým pozicím. Právě toto pojetí anarchismu bylo podle Bookchina majoritní na přelomu 19. a 20. stol. Násilný, teroristický étos, který si anarchistické hnutí v této době vysloužilo, je prý následkem násilných akcí, které měli často na svědomí anarchoindividualisté. Důsledkem těchto událostí byl odtržení stigmatizovaného anarchismu od reálného dění. „*Nejčastěji se ovšem individualističtí anarchisté projevovali v obecně negativistickém chování. To se stalo v anarchismu tak převládající, že přesně kvůli tomu ztratili anarchisté kontakt s živoucí sociální skutečností.*“ [Bookchin, 1997 str.: 4]

Bookchin, který svou stať napsal v polovině 90. let 20. stol., vidí právě toto odtržení anarchismu jako důvod, proč anarchismus získal nádech životního přístupu, který v sobě kombinuje akcentování individua a revoltu. Právě proto se stal přijatelnou variantou pro mnoho lidí, kteří však ignorovali sociální rozměr, dle Bookchina nezbytnou a zásadní část anarchistických idejí. „*..objevila záplava anarchistů-samouků, kteří pěstují víkendový anarcho-individualismus, který budu nazývat anarchismem –*

⁵⁷ Šlo o samostatné mítinky FSA, jako třeba v listopadu 1998 v Mostě, či kontrakce spojené s aktivistou neonacistů (rozhovor PW)

životním stylem. Jejich zabývání se egem a jeho způsoby odporu prudce eroduje socialistický charakter anarchistické tradice.“ [Bookchin, 1997, str.: 4]

To, že anarchismus – životní styl není původním, „pravým“ anarchismem, se Bookchin snaží dokázat i rozlišením cílů obou směrů. Zatímco anarchismus jako životní styl hledá autonomii, tj. aktuální nezávislost individuality v rámci daných sociálních poměrů. Nikoliv svobodu, která, dle Bookchina, představuje „*sociální nebo kolektivní zhodnocení jedincova původu nebo vývoje*“ [Bookchin, 1997, str.:6], tedy snahu vytvořit přijatelné společenské poměry.

Bookchin, v duchu tohoto rozdělení, staví svobodu nad autonomii, tedy kolektiv nad individualitu. „*Lidé se rozhodně nerodí svobodní, nechání sobě napospas v autonomii. Naopak rodí se velmi nesvobodní, vysoce závislí a zcela jasně neautonomní. Jakákoliv svoboda, nezávislost a autonomie, které lidé dosáhli v historické době je produktem dlouhé sociální tradice a kolektivního vývoje – což neznamená, že popíráme důležitou roli, kterou v tomto vývoji hrají individuality, ty jsou ale koneckonců donuceny tak činit, pokud si přejí vůbec zůstat svobodné.*“ [Bookchin, 1997, str.:7]

Konkvencí vycházející z autorova pohledu je hodnocení demokracie, jakožto rozhodovacího mechanismu ve společnosti. Mezi anarchisty životního stylu se našlo mnoho odpůrců možnosti přehlasování menšiny většinou, kteří argumentovali eventualitou „diktátu“ právě majority nad minoritou. Tito odpůrci horovali za rozhodování skrz konsenzus.

Bookchin toto rezolutně odmítá a tvrdí, že jakkoliv silná menšina (stojící proti jen o málo početnější většině) má vždy možnost argumenty a diskuzí změnit poměr sil na svou stranu. V konsensuálním hlasování vidí jen možnost manipulace většiny menšinou. Dává tedy do souvislosti, že kolektivní hlasování na bázi většinové demokracie je určitou zárukou fungování společnosti, zatímco jednotlivými individualitami tvořený konsenzus je jednoduše v praxi nefunkční. Jelikož FSA měla politické ambice, je tento postřeh o základní distribuci moci velmi důležitý.

Bookchin „pravému“ anarchismu připisuje aspiraci měnit zaběhnuté sociální pořádky. Tento „revoluční potenciál“ u autonomii hledajících vyznavačů anarchismu životní stylu postrádá.

„Buržoazie se takových deklamací životního stylu nemusí vůbec obávat. Tento druh narcistického anarchismu se svým odporem k institucím a masovým organizacím a se svojí převážně subkulturní orientací, morální dekadencí, oslavováním pomíjivosti a

odmítnutím jakéhokoliv programu – je sociálně neškodný, často je pouze jakýmsi bezpečnostním ventilem stávajícího společenského pořádku. “[Bookchin, 1997, str.:12]

Sociální anarchismus je v Bookchinově stati představen jako doktrína, která staví ekonomické vztahy ve společnosti nad ostatní. Tento pohled se projevuje u ekologických či „antitechnologických“ otázek. Pro sociální anarchisty není ekologie primárně spojená s ochranou přírody jako takové, ale se sociálním kontextem, jenž například kácením pralesů vzniká. Sociální anarchisté také nebrojí apriori proti technologickému pokroku jako někteří jiní radikálové, ale akcentují, pokud se technologie místo prostředku k usnadnění práce, stává způsobem většího vykořisťování. Anarchisty, kteří volají po ochraně přírody na úkor pokroku či po návratu k „pravému člověčenství“, (tj. oproštění se od techniky) aniž by akcentovali společenskoekonomický rozměr problému, nazývá iracionálními mystiky⁵⁸, případně primitivisty.

Bookchin evidentně nepovažuje autonomistický anarchismus životního stylu za myšlenku, které by mělo šanci posunout společnost směrem, který on považuje za správný. Naopak ho hodnotí jako něco, co nejenže nepřispívá šíření „pravého“ anarchismu, ale také diskredituje svou „anarchistickou fasádou“ onu větev současného anarchismu, kterou Bookchin považuje za správnou. *„Jestliže anarchismus ztratí svoje socialistické jádro a kolektivistické cíle, jestliže se nechá zatáhnout do estétství, extáze a tužeb.. přestane reprezentovat sociální obnovu a revoluční vizi, ale společenský úpadek a nevrlou egoistickou rebelii. Dnešní anarchismus si rozhodně musí uchovat svůj charakter jako sociální hnutí – programatické, stejně jako aktivistické sociální hnutí – slučující svoji bojovou vizi svobodné komunistické společnosti s předvídavou kritikou kapitalismu..“* [Bookchin, 1997, str.:27]

Jeden ze zakladatelů FSA Petr Wohlmuth na základě Bookchinových tezí vymezil osm bodů, které zachycují rozdíl mezi pojetím anarchismu podle sociálních anarchistů, resp. autonomů, tak je FSA vnímá.

⁵⁸ Bookchin tímto spojením poukazuje na skutečnost, že od poloviny .20. stol., kdy je „západní svět“ ovlivňován „new age“ hnutím, se k myšlence anarchoindividualismu přidávají více či méně pokroucené teze mnoha světových náboženství.

Anarchie	Autonomie
Svoboda je nedělitelná, má prvořadě sociální rozměr a je ji možné uskutečnit až po zničení ekonomicko-politických podmínek způsobujících útlak.	Můžeš být svobodný i v rámci životního stylu, aniž by si změnil reálné fungování celé společnosti. Nezbytná je duchovní revoluce myslí.
Stát a kapitalistická společnost = systém, který je nutné svrhnout jedině sociální revolucí, která zkolektivizuje výrobní prostředky a neumožní nikomu vykořisťovat druhé.	Revoluce je sen, společenská změna ve velkém měřítku je v zásadě nemožná. Možnou cestou je teorie a praxe TAZu – dočasné autonomní zóny.
Člověk je díky evoluci součástí přírody, má v sobě vrozený smysl solidarity se všemi formami života, který je třeba bránit proti vykořisťování, aby byl zachován.	Člověk je „synem“ Matky Země, existuje jakási vyšší jednota, příroda má blíže nespecifikovaný spirituální až polonáboženský podtext.
Ve společnosti proti sobě stojí třída námezdně pracujících a vlastníků výrobních prostředků. Vlastníci mají jen jeden cíl: akumulaci kapitálu – peněz a nárůstu moci a likvidaci konkurence. Charakter této moci peněz je autoritářský a absolutně dehumanizující.	Třídní boj je nesmysl, proti sobě nestojí třídy, ale dobří a špatní lidé, námezdně pracující de facto neexistují, podnikání je přijatelné, pokud nebude poškozovat přírodu. Ohrožují nás většinou pouze velké nadnárodní korporace, které mají příliš velký vliv.
Lidé jsou vykořisťováni, jsou okrádáni o nadhodnotu (zisk), mají právo si výsledky své práce vzít zpět během revoluce.	To je zastaralá marxistická fráze. V podstatě až na výhrady obecně respektujeme institut soukromého vlastnictví.
Lidé nejsou konzumenti proto, že by byli špatní, ale proto, že je k tomu dohání pocit bezmoci a beznaděje způsobený absolutní a zdánlivě neotřesitelnou vládou koalice politické moci a moci peněz.	Lidé se chovají jako dav, jsou konzumenti, jsou tedy špatní, jsou to „maloměšťáci“, zaslouží si pohrdání, nevkládáme do nich žádné naděje. My jsme objektivně lepší, chováme se jinak.
Je třeba se obracet prvořadě na lidi, je třeba vybudovat široké sociální hnutí.	Raději se stáhneme do „ostrovů svobody“ a žijeme svoji alternativu s těmi, kteří jsou toho schopni.
Sociální revoluci nikdo nenaplánuje, povede ji lid sám.	Proveď individuální revoluci sám v sobě a užívej si jejich plodů.

O vztahu členů FSA k anarchismu, resp. k autonomistickému pojetí, svědčí další citát Petra Wohlmutha: „*Anarchismus má své jasné jádro, které se nezmění, ani kdyby si to přály tisícihlavé zástupy různých skupin životního stylu.. Anarchismus je sociální boj za svobodu pro všechny lidi, boj proti ekonomickému vykořisťování a politické manipulaci.. Není to vegetování ve squatech, není to smířlivá rétorika o „demokracii“ .., je to myšlenka emancipace námezdně pracujících – myšlenka osvobození práce a života.*“ [Wohlmuth in Bastl, 2001, str.: 50]

FSA se sama od počátku své existence označovala za sociální, nikoliv politickou organizaci. Tím je myšleno, že cílem FSA není dobývat politický vliv ve stávající společnosti, ale začít s budováním společnosti nové.

4.4 Sociální anarchismus v praxi

Světónázor, který zastávali členové a sympatizanti FSA, je zachycen v brožuře *Globalizace, kritický pohled*, která byla vydána jako sedmý svazek Anarchistické knihovny FSA⁵⁹ v roce 2000. Šlo o reakci na schůzi MMF/ SB konanou v Praze a federace se touto brožurou nejen vymezila vůči jmenovanému fenoménu, ale ukázala, že ho vnímá jinak, než většina ostatních odpůrců, třeba z řad anarchistů. FSA se v této tiskovině vyděluje od „extrémních nacionalistů“, které vnímá jako odpůrce ztráty důležitosti jednotlivých národních států, či odpůrců globalizace z apriori ekologicko - kulturních důvodů.

„Globalizace není ani vynález ekologických organizací ani novinářů, ale pozorovatelný a rozsáhlý společensko-ekonomický pohyb, odehrávající se přímo dnes, před našima očima... Termín globalizace můžeme jednoduše vysvětlit jako globální, tedy celoplanetární prosazení hodnot, zájmů a struktur určitého společenského systému... (dnešní) společnost založená na vládě menšiny nad většinou.. v níž menšina bohatých, schopnějších a agresivnějších kontroluje výrobní prostředky – továrny, obchody, komunikace atd.- na které se musíme nechat najímat, abychom měli za co žít. Globalizace jako taková ale sama o sobě představuje proces, proti kterému se staví pouze menšina protestujících – například extrémní nacionalisté, volající po obnovení moci a zašlé slávy silných národních států, navzájem soupeřících a nemajících nutně jednotný liberálně-kapitalistický rámec – nebo primitivistické a zpátečnické proudy v ekologickém hnutí, které vyzývají k návratu do přinejlepším středověkých

⁵⁹ Tato brožura byla autorskou prací členů FSA. Nešlo o překlad, jak tomu bylo v případě ostatních děl, které FSA tímto způsobem šířila.

technologických a kulturních podmínek... Zbytek protestujících neprotestuje proti „globalizaci“ jako ve své podstatě neutrální vývojové fázi určité společenské formace, ale proti kapitalistické globalizaci jako prosazení hodnot kapitalismu jako systému na celé planetě.“ [Globalizace – kritický pohled, 2001, str.: 4]

FSA ukazuje dějiny 20. stol. jako řízený proces, jehož posláním má být ochrana zájmů „nadrárodního kapitálu“ skrz k tomu ustavené instituce – OSN (politická složka), NATO (složka vojenská), MMF/SB (složka ekonomická). Tyto instituce kritizuje za nevytváření pracovních struktur a rozdělování „fiktivního kapitálu“⁶⁰ Důsledkem onoho procesu je rozdělení planety na chudý jih a bohatý sever. Autoři práce tvrdí, že ke stejné polarizaci dochází i uvnitř „severní“ společnosti, tj. minorita ovládá majoritu zdrojů.

Zajímavá je kritika směřovaná proti chování států či velkých společností ve vztahu k přírodě. FSA vyjadřuje nesouhlas s výstavbou obrovských vodních nádrží či určitou těžbou nerostných surovin. Jako standardní ekologický argument však neuvádí vztah k přírodě a nutnost šetrného přístupu (tj. ideálně nulové lidské zásahy), ale opět ekonomicko-společenské konsekvence s tímto spojené. Tedy dopady jako nedobrovolné stěhování celých vesnic či zdravotní rizika spojená s dobýváním nerostného bohatství. FSA viní světové instituce z podlehnutí lobby firem, které mají na těchto zásazích zájem, a v důsledku toho z nepřímého nátlaku na vlády států, aby tyto procesy podstoupily. [Globalizace – kritický pohled FSA 2001]

Pod pojmem globalizace nevidí FSA jen výše zmíněné skutečnosti, ale mluví také o jakési „globální kontrole“. FSA poukazuje na fakt, že vzhledem ke stupni technického vývoje, na které se lidstvo nachází, je čím dál tím více možné využít tyto technické možnosti ke kontrole. Kontrolující je ten, kdo má prostředky a zájem – stát, kontrolovaný občan. Pokud je navíc nutné provádět ono kontrolování či omezování ostentativně, je zde termín „státní zájem“, který FSA vnímá jako bílý šek na kontrolu či omezování občanů.

Konec brožury, která jasně globalizaci odmítá, je věnován otázce, co dál. Jako první řešení se nabízí možnost současný systém reformovat. Tuto možnost autoři odmítají jako utopickou. Další možností je zrušení institucí, které udržují současný systém v chodu. Toto východisko je taktéž odmítnuto jako pouhé uvolnění cesty pro ultraliberály a zástupce autoritářské levice, kteří si fungování světového obchodu představují jinak, nicméně výsledek by údajně nebyl o nic více přijatelný. Poslední

⁶⁰ Odkaz na finanční burzy, které svým chováním založeným na spekulaci mohou ovlivnit i život jedince.

možností, jak se s globalizovaným světem vypořádat, je „strukturální změna společnosti – revoluce“.

„Jsou to staleté, ba přímo tisícileté problémy třídní společnosti, založené při bližší analýze na několika určujících zásadách. Jsou to problémy, založené na nerovnoměrném přístupu k výrobním prostředkům, distribuci a spotřebě zboží a služeb. Tato nerovnost je vrozená každému systému, založenému na státu a kapitálu.. MMF, SB a podobné instituce jsou dnes jedním z pilířů kapitalistického systému. Jejich zrušení znamená útok na kapitalismus jako takový a předznamenává nutnost nastolení jiného společenského uspořádání.“ [Globalizace – kritický pohled, FSA 2001, str.: 52]

Brožura končí apelem na globální odpor proti stávajícímu řádu. Autoři vyjadřují přesvědčení, že k současné, tj. ekonomicky hierarchizované společnosti, existuje alternativa postavená na rovnosti, kooperaci a kolektivním vlastnictví.

„Sociální anarchisté již od minulého století prosazují univerzální hodnoty, na kterých stojí velmi konkrétní alternativa, stojící v opozici vůči globálnímu kapitalismu. Jsou jimi úplná ekonomická a politická rovnost, spolupráce namísto konkurence, odmítnutí soukromého vlastnictví, vykořisťování člověka člověkem, federalismus – systém, v němž má každý člen společnosti jeden hlas a může se podílet na rozhodování o všech věcech, které se ho týkají apod.“ [Globalizace – kritický pohled, FSA 2001, str.: 55]

4.5 Publikační činnost FSA/FAS

Jedním z projektů FSA, kterým se snažila posunout anarchistickou scénu, byla anarchistická knihovna, které se vydáváním (resp. poskytnutím na internetu) snažila poskytnout co nejširší vrstvě obyvatel překlady anarchistické literatury. Části prací, resp. kratší statě, vycházely i ve Svobodné práci, nástupnické tiskovině Svobodné mysli.

Kromě Svobodné práce také FSA pokračovala ve vydávání bulletinu Hlas přímé akce, což byla původně tiskovina ASF, kterou sociální anarchisté převzali a pokračovali v jejím vydávání. Narozdíl od relativně pravidelně vycházející Svobodné práce byl Hlas přímé akce distribuován pouze při příležitostech jako stávky atd.⁶¹. Jednalo se o projekt zaměřený jednoznačně na nespokojené pracující a tomuto odpovídala i tematika. Často

⁶¹ Hlas přímé akce byl distribuován zdarma, avšak s uvedenou solidární cenou ve výši několika korun. Právě na této tiskovině je vidět, že české anarchistické hnutí se prakticky celá 90. léta ještě vyvíjelo a konsolidovalo. První Hlasy přímé akce vydané pod hlavičkou FSA jsou pouze svazkem několika evidentně podomácku potištěných listů papíru. S postupem času se, co do kvantity obsahu a „grafické úpravy“, tento bulletin viditelně proměnil.

se objevovala kritika fungujících odborových svazů a byla jim vytýkána chabá snaha bránit práva pracujících a kolaborace s režimem.⁶²

Právě Svobodná práce byla jednou z cest, jak FSA formulovala a šířila své postoje. Náplní tohoto časopisu byly mimo jiné informace týkající se samotného anarchistického hnutí, jako např. prezentace ABC – Anarchistického černého kříže či informace mapující činnost krajní pravice. Dále aktuální zprávy ze světa, týkající se anarchosyndikalistické tematiky jako jsou podmínky k práci, resp. stávky. Tuto informační část doplňovaly eseje s anarchistickou tematikou, které se zpravidla věnovaly historii nebo rozboru společenských poměrů. Částečně šlo o autorské eseje, částečně o překlady z cizích jazyků.

Od přelomu tisíciletí se ve Svobodné práci začínají objevovat témata, která jsou vlastní také jiným anarchistickým skupinám než je právě FSA. Jedná se o články s genderovou tematikou, jako je původ a význam Mezinárodního dne žen [SP 2/2001,č.21] či článek o squatu Šafránka. [SP 8/2002, č.24] Tato tematika konvenuje s vývojem federace a můžeme mluvit o jistém ustoupení z původních hodnot sociálního anarchismu, u kterého bychom nenašli genderový rozměr. Stejně tak je stěží představitelné, že by FSA koncem 90. let přes Svobodnou práci hájila sguaterství.

Zajímavostí Svobodné práce je určitá tematická zaměřenost některých čísel. Např. číslo 24 z roku 2002 se hned v několika příspěvcích věnuje Izraelsko – Palestinskému konfliktu. Samotná redakce se staví do role neutrálního pozorovatele. „*Anarchisté stejně jako v minulých konfliktech nestojí ani na jedné straně konfliktu, vedeného z nacionalistických či nábožensky fundamentalistických pozic.*“

[SP č.24, str.: 1] Naopak jiné, monotematicky zaměřené číslo z února 2003, které je věnováno nadcházející válce v Iráku, se vyjadřuje jasně proti spojenecké iniciativě v této zemi.

Na podzim 2002 vychází čísla Svobodné práce věnující se zasedání NATO v Praze. Kromě vymezení vůči NATO reagují na články v mainstreamových médiích, které, podle Svobodné práce, o protestech neinformovala pravdivě.

Od roku 2004 vychází Svobodná práce již pod hlavičkou transformované FAS. Období let 2003 a 2004 je pro český anarchismus obdobím změn a tyto změny, resp. názory na ně, jsou samozřejmě reflektovány i v periodiku FAS. V čísle 32 z února 2004

⁶² Poslední tiskovinou spojenou s FSA byl časopis Ferrer. „*Ferrer se zabýval především problémy ve školství, problematikou drog a neonacismem, tedy tématy, která by mohla být zajímavá pro mladé lidi. Vydávání časopisu však bylo po dvou číslech bez vysvětlení ukončeno.*“ [Reinders, 2003, str.: 19]

je možné si přečíst výměnu názorů Ondřeje Slačálka a autora podepsaného jako Jindřich Lacina. Ačkoliv Slačálek nepatřil mezi sympatizanty FAS, ani nesdílel představu federace o směřování českého anarchismu, jeho názor je v SP otištěn. Názorová rozdílnost mezi Slačálkem a jemu odpovídajícím Lacinou je sice zřejmá, ale ani jeden z textů nepůsobí apriori agresivně a, jakkoliv to jen u boje za vlastní pohled na svět jde, jsou poměrně věcné⁶³. [SP 2/2004, č. 32]

V březnu 2004 vychází poslední, 33. číslo Svobodné práce. Konec této tiskoviny indikuje problémy ve FAS, které později vyvrcholí pozastavením činnosti federace.

⁶³ Toto hodnocení vychází z mé představy o médiích radikálních skupin, která, do chvíle než jsem prostudoval Svobodnou práci, nepřipouštěla jakoukoliv diskuzi s názorovou protistranou. Po nastudování materiálů k napsání této práce musím přiznat, že tato představa nebyla správná.

Závěr

Na konci roku 2007 ukončila Federace anarchistických skupin své působení a de facto zanikla. Když v roce 1997, tehdy ještě Federace sociálních anarchistů, vznikla, několik prvních let jejího působení se neslo ve znamení vymezování se vůči autonomním anarchistům a zbytku radikálně levicové scény. Co se týče vztahu k ostatním radikálně levicovým skupinám, FSA/FAS odmítala spolupráci s KSČM a etatickou levicí obecně. Vyostřený vztah měla zejména s trockisty ze Sociální solidarity.

Působení FSA směrem dovnitř anarchistické scény se neslo hlavně ve znamení názorové konfrontace zastánců sociálně – politického pojetí anarchismu se zastánci autonomního anarchismu. Toto střetávání probíhalo hlavně přes anarchistické tiskoviny či internet a vytrvalo až do konce fungování FAS. Je třeba doplnit, že podobná dichotomie, kdy na české anarchistické scéně fungovala dvě silné, vzájemně se vůči sobě vymezující, hnutí byla v roce 1997 novum a od úpadku FAS se tato situace již neopakovala.

Pokud na počátku 90.let platilo, že české anarchistické hnutí vzniká prakticky „z ničeho“, tak dnes můžeme mluvit scéně, která je rozvinutá, čerpá z různých pramenů a je možné v ní vidět několik svébytných, byť vzájemně se propojujících, rovin – antifašismus, sociální anarchismus či anarchismus autonomní. K tomuto vývoji přispěla mj. i FSA/FAS, samozřejmě hlavně co se týče precizování myšlenky „političnosti“ anarchistického hnutí.

Je také třeba podotknout, že FSA vydávala dva tituly (Svobodná práce, Hlas přímé akce) spravovala vlastní internetové stránky, což byly cesty, kterými se snažila šířit jak aktuální informace, tak rozličné anarchistické texty – mnohdy v českém kontextu prakticky neznámé. FSA/FAS můžeme přičíst, že anarchismus jako takový pomohla v naší zemi po dlouhé době znovu etablovat.

Dalším bodem, který vnímám jako částečný důsledek fungování FSA/FAS je současné postavení AFA, která měla k FSA velmi blízko a později se dokonce stala pracovní skupinou proměněné federace. Antifašistická akce je v dnešní době skupinou z jejíhož monitoringu začala přebírat informace celostátní média a její práce se stala relevantní i pro státní orgány ČR.

Pokud chceme hodnotit působení federace, je třeba nedívat se na FSA/FAS pouze jako na součást české anarchistické scény, ale také jako na entitu se specifickým vztahem ke společnosti - působení FSA/FAS je možné vnímat jako pokus o konfrontaci

majoritní společnosti. FSA/FAS mnohokrát deklarovala, že jejím cílem není působit jako alternativa většinové společnosti, zároveň působící na jejím okraji, ale jako činitel snažící se poměry změnit. Je logickou otázkou, zda byla FSA/FAS v tomto snažení úspěšná. Ke změně společenských poměrů podle představ federace nedošlo, navíc samotná FAS se rozpadla.

Nicméně bylo by unáhlené upírat desetileté existenci FSA/FAS jakýkoliv společenský význam. Součástí sociálně – politického pojetí anarchismu, k němuž se FSA/FAS hlásila bylo založení odborového svazu Rovnost a organizování různých akcí, vyjadřujících nesouhlas s panujícími podmínkami. Tyto akce nikdy neměly tak masovou účast jako např. stávky svolávané tripartitními odbory, ale snad by mohly být vnímány jako určité memento pro majoritní část společnosti, že ne každý je se současným ekonomicko-společenským zřízením srozuměn, a že aktuální zřízení není přirozeným stavem, ale aktuálním výsledkem historického vývoje, o němž je potřeba neustále pochybovat a snažit se jej zlepšovat.

Seznam pramenů

Neperiodická literatura

ROCKER, Rudolf. *Anarchismus a anarchosyndikalismus*
Praha, Nakladatelství ČSAF, 2001. 36s. ISBN: neuvedeno

RŮŽIČKA, Vlastimil. *Squaty a jejich revoluční tendence*
Praha, TRITON, 2006. 207s. ISBN: 80-7254-859-X

TOMEK, Václav. *Svoboda nebo autorita*
Praha, MANIBUS PROPRIIS, 2000. 349s. ISBN: neuvedeno

TOMEK, Václav; SLAČÁLEK, Ondřej. *Anarchismus, svoboda proti moci*
Praha, nakladatelství Vyšehrad, 2006. 669s. ISBN: 80-7021-781-2

TOMEK, Václav. *Ve jménu svobody*
Praha, MANIBUS PROPRIIS, 1999. 197s. ISBN: neuvedeno

BASTL, Martin. *Radikální levice v České republice*
Brno, MPÚ, 2001. 117s. ISBN: 80-210-2722-3

CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*
Praha, PORTÁL, 2007. 173s. ISBN: 978-80-7367-098-6

FIALA, Petr. *Politický extremismus a radikalismus v České republice*
Brno, MÚ, 1998. 303s. ISBN: 80-210-1798-8

HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*
Praha 2005, Eurolex Bohemia. 339s. ISBN: 80-868661-71-6

REINDERS, André. *Vývoj Federace sociálních anarchistů – 1997 – 2003*
Brno, MÚ – FSS, 2003. 36s. vedoucí práce Mgr. M. Bastl

Autorský kol. FSA. *Globalizace kritický pohled*
Praha, Anarchistická knihovna, 2000. 57s. ISBN: neuvedeno

BOOKCHIN, Murray. *Sociální anarchismus nebo anarchismus jako životní styl?
Nepřeklenutelná propast.*
Praha, www.jaime.cz, 2009. 30s. ISBN: neuvedeno

Periodická literatura

Svobodná práce č. 14, FSA, 11/1998

Svobodná práce č. 20, FSA, 1/2001

Svobodná práce č. 21, FSA, 2/2001

Svobodná práce č. 22, FSA, 3-4/2001

Svobodná práce č. 23, FSA, 6/2001

Svobodná práce č. 24, FSA, 8/2002

Svobodná práce č. 25, FSA, 11/2002

Svobodná práce č. 26, FSA, 12/2002

Svobodná práce č. 27, FSA, 2/2003

Svobodná práce č. 32, FAS, 2/2004

Svobodná práce č. 33, FAS, 3/2004

Internetové zdroje

www.jaime.cz

www.anarchismus.org